

FRYDERYK SCHILLER

**Oblubienica
z Messyny**

FRYDERYK SCHILLER

Oblubienica z Messyny

TRAGEDIA Z CHÓRAMI

TŁUM. MICHAŁ BUDZYŃSKI

OSOBY:

DONNA IZABELLA, księżna Messyny.

DON MANUEL, jej syn.

DON CEZAR, jej syn.

BEATRIXA.

DIEGO.

Posłańce.

Chór złożony z przybocznej świty dwóch braci.

Najstarsi Messyny. Osoby nieme.

Scena przedstawia salę z kolumnami. Po obu stronach drzwi — a wielkie środkowe podwoje prowadzą do kaplicy

DONNA IZABELLA w grubej żałobie. Najstarsi Messyny otaczają ją.

IZABELLA

Mężowie starzy mądrością i laty
Nie z własnej woli, lecz dla spraw ojczyzny
Opuszczam niewiast milczące komnaty
I twarz odsłaniam przed wzrokiem męczyzny.
Bo wdowie smutnej po małżonka stracie
Co był jej życia i światłem, i chwałą,
Posępne lice w pogrzebowej szacie
I w cichych marach ukrywać przystało.
Ale tej chwili stanowczej głos tajny
Niepowstrzymanie, potężnie mnie woła
Od niewiast domu samotnego koła,
Na świat wzrokowi memu niezwyčajny.

Księżyc dwa razy zmienił się od chwili
Jakośmy męża popioły książęce
Do ostatniego spoczynku złożyli.
On rządy miasta trzymał w silnej ręce,
W jego obronie stawiał mężne czoło
Przeciwno światu grożącemu wkoło.
Król wasz i władca leży w przodków grobie,
Ale duch jego żyje okazały
W dwóch synach pełnych bohaterskiej chwały,
Waszego miasta dumie i ozdobie.
Wyście widzieli, jak dzieci wzrastały,

Brat, Nienawiść

Lecz razem z nimi, z tajemniczej woli,
Niezrozumienie wzrastało powoli,
Węzłów braterskich rozrywając zgodę,
Trując igraszek dzieciennych swobodę,
Aż się w nienawiść zamieniło z wiekiem.
Obydwóch pierś ta wykarmiła mlekiem,
Tkliwość matczyna jednakową była,
Jednako matkę obydwu kochali
I gdy we wszystkim walka ich dzieliła,
W tym jednym czuciu razem się spotkali.

Wprawdzie gdy ojciec dźwizył kraju rządu,
Jego straszliwe, ale słuszne sądy
Trzymały w karbach surowych zarówno
Obydwóch braci porywczosć gwałtowną.
On jarzmem silnym w milczenie pokorne
Naginał synów umysły niesforne.
Zbrojni nie mogli zbliżyć się ku sobie
Ani pod jednym noc przepędzić dachem.
Tak surowością mądrą w każdej próbie
Straszliwy wybuch opóźnił w nich strachem.
Ale nienawiść, tak dawno poczęta
W dzikim ich łonie, została nietknięta.
Potężny siłą nie uczyni kroku
Żeby odwrócić cichy bieg strumienia,
Kiedy on mocą swojego ramienia
Może zatrzymać groźny pęd potoku.
Co miało wypaść, wypadło niebawem:
Gdy głowa ojca w grobie się układła
I dłoń potężna bezsilnie opadła,
Dawny gniew braci ożył w boju krwawym,
Tak jak zarzewie chwilę przytłumione
Wybuchła w ogniu wiatrem rozniecone.
Powtarzam, czego nikt z was nie ukrywa;
Niezgoda braci Messynę rozdziela,
Najświętsze związki natury rozrywa,
Do krwawej walki mieszkańców ośmiela.
Miecz na miecz pada, miasto placem bojów,
Krew zlała nawet ściany tych pokojów.

Wy prawa kraju zgwałcone widzicie,
Mnie męki serca zatruwają życie.
Wy tylko ludu czujecie niedolę,
A nie zważacie na matczyne bole —
Oto jest mowa, z jaką przychodzicie:
„Widzisz, że długo twoich synów zwada
Walkę domową śle do naszych progów.
Kraj zagrożony od złego sąsiada
Jednością tylko może wyprzeć wrogów.
Ty jesteś matką, więc tobie przystoi
Wynaleźć sposób przywrócenia zgody.
Po co nas, cichych mieszkańców zagrody,
Długa nienawiść panów niepokoii?
Czyliż my zgubne mamy znosić szkody,
Że twoje dzieci nie ustają w sporze? —
My sami bez nich radę sobie damy;
Innemu panu otworzymy bramy,
Który nas zbawić i zechce, i może”.
Takąście mową, ludzie skamieniali,

Troskliwi tylko o wasz byt i całość
Trudy krajowe na to serce zdali —
Jak gdyby długie cierpienia i żalność,
Jak gdyby matki tęskne niepokoje
Nie dosyć łono obciążały moje! —
W zamiarach moich bez wielkiej nadziei
Rzucam się z matki piersią zakrwawioną
W walkę pomiędzy synami wznieconą
Zgody wołając — błagam po kolei
Niepowstrzymana bez trudu i strachu
Aż uprosiłam matczynym wołaniem:
Że tu, w Messynie, ojcowskim ich gmachu
Witać się będą przyjaznym spotkaniem.
Tego nie było od śmierci księżęcia.
Dzisiaj co chwila czekam, by mi posły
O wjeździe synów obydwóch doniosły;
Bądźcie gotowi do panów przyjęcia
Ze czcią należną dla synów księżęcia.
Miejcie powinność tylko na pamięci,
Waszymi sprawy my będziemy zajęci.
Zgubne krajowi i wam, Messeńczykom,
Niszczące walki moich synów były —
Dziś zgodni znajdą w sobie dosyć siły
Przeciw całemu światu najezdnikom
W obronie kraju waszego uderzyć
I słuszność sobie z was samych wymierzyć.

Matka

Starce odchodzą w milczeniu z ręką na piersiach. IZABELLA daje znak staremu słudze.
IZABELLA, DIEGO.

IZABELLA
Diego!

DIEGO
Co księżna rozkaże?

IZABELLA
Mój sługo,
Przybliź się do mnie, sługo mój poczciwy,
Ty ból mój, cierpienia podzielałeś długo,
Podzielże dzisiaj i szczęście szczęśliwy. —
Jam twojej wiernej piersi powierzyła
Bolesną, słodką tajemnicę świętą;
Dzisiaj szczęśliwa chwila się zbliżyła,
Że z niej zasłona może być odjęta.
Długom ja silne natury wzruszenie
We wnętrzu łona mojego tłumila,
Bo mi groziło straszne przeznaczenie.
Dziś wolnym głosem odezwać się mogę
I uspokoić serce bolejące;
Pokoje długo pustkowieciem stojące
Obejmą dzisiaj wszystko, co mi drogie.
Obróć więc prędzej krok twój ciężki laty
Do ścian klasztoru znajomego tobie,
Gdzie przechowany był skarb mój bogaty.
Tyś go sam ukrył ku szczęśliwej dobie,
Smutną przysługę oddając stroskanej.

Pospiesz więc teraz i powróć bez zwłoki
Zakład od serca tak długo czekany.

Słychać głos trąby.

Spiesz; niechaj radość odmłodzi tve kroki —
Słyszę już brzmienie wojennego rogu,
Co mi oznajmia powrót moich dzieci.

DIEGO *odchodzi. Słychać z przeciwnej strony coraz głośniejszą muzykę.*

Messyna w ruchu — słuchaj, od bram prog
Zmieszanych głosów dziki szmer tu leci.
To oni — piersi macierzyńskiej bicia
W krew swą przyjmują bliskość ich przybycia.
To oni sami! Dzieci moje, dzieci!

Wychodzi spiesznie.

CHÓR

Składa się z dwóch półchórów, które w tej samej chwili wchodzi z dwóch przeciwnych stron, okrążają scenę, a potem szykują się w szereg po tych stronach, skąd weszli. Jeden półchór złożony jest ze starszych, drugi z młodszych — obaj znakami i odzieniem się różnią. Skoro dwa chóry ustanowią się na przeciwko siebie. — Muzyka ustaje a naczelnicy chórów mówią. (Chór ten podług nadesłanej uwagi autora do dyrekcji teatralnej złożony jest z Kajetana, Manfreda, Tristana i ośmiu rycerzy Don Manuela. Drugi z Bohemunda, Rogera, Hippolita i dziewięciu rycerzy Don Cezara. — W nawiasach oznaczone, kiedy każda z tych osób ma mówić).

I. CHÓR (KAJETAN)

Bądź nam pozdrowiona
Budowo gościnna,
Naszych możnych panów
Kolebko rodzinna
Na licznych kolumnach wspaniale wzniesiona!
W pochwie schowany
Niech się oręż skrywa;
Przed bramą spętany
Niechaj odpoczywa
Wężowłosego boju skrwawiony mord srogi;
Bo sal tych gościnnych
Święte dla nas progi
Strzeże przysięga, syn Eryniona,
Bóg najstraszniejszy piekielnego łona.

2. CHÓR (BOHEMUND)

Gniewne się w piersiach serce moje wzdyma,
Pięście bez walki nie mogą się ostać;
Bo łeb Meduzy widzę przed oczyma,
Mojego wroga nienawistną postać.
Zaledwie w żyłach krew się wrząca trzyma;
Mamże przyjaznym uczcić jego słowem,
Czy pójść za moim popędem bojowym?
Ale mnie tylko bojaźliwym czyni
Tych gmachów świętych potężna władczyni,
Straszna Eumenida¹, pokoju bogini.

¹*Eumenida* — inaczej: Erynia, w mit. gr. Erynne były wysłanniczkami Fatum, mścicielkami tropiącymi zbrodniarzy; przedstawiane były z węzami we włosach i skrzydłami; z imienia znane są trzy: Alekto (Niestrudzona), Tysyfone (Mścicielka) i Megera (Wroga). [przypis edytorski]

I. CHÓR KAJETAN

Mędrszy stan duszy przystoi wiekowi;
Najrozumniejszy najpierwej pozdrowi.

Do drugiego Chóru.

Wam więc pozdrowienie
Co dzielicie razem
Braterskim obrazem
Jednakie wzruszenie.
Wam, co tego gmachu
Bogom opiekuńczym
Kłaniacie się w strachu.
Gdy się przyjaźnie witają książęta,
Niech i nam słowa zamienić pokoju
Pozwoli zgoda dla obu stron święta,
Słowa przyjazne słodkie są po znoju;
Lecz gdy na wolnym spotkamy się razem
Niech krwawa zawiść odnowi się w boju,
Naszą odwagę probujemy żelazem.

CAŁY CHÓR

Lecz gdy na wolnym spotkamy się razem
Niech krwawa zawiść odnowi się w boju,
Naszą odwagę probujemy żelazem.

I. CHÓR (BERENGAR)

Nie tobie gniew mój, tyś nie moim wrogiem;
Jedno nam miasto jest rodzinnym progiem,
Oni skądinąd wiodą imię swoje.
Lecz gdy ród książąt na siebie nastawa,
Słudzy iść muszą na mordercze boje —
Tak chce porządek, tak chcą ludów prawa.

walka, sługa, obowiązek

2. CHÓR (BOHEMUND)

Niechaj brat bratu przyczynę wywodzi,
Czemu na siebie wiodą szyki zbrojne
Do krwawej walki — mnie to nie obchodzi;
Ale my za nich prowadzimy wojnę —
Bo ten nie mężny, ten się hańbą kała
Kto pana swego znieważać pozwala.

CAŁY CHÓR

Ale my za nich prowadzimy wojnę —
Bo ten nie mężny, ten się hańbą kała
Kto pana swego znieważać pozwala.

JEDEN Z CHÓRU (BERENGAR)

Słuchajcie, jakie miałem myśli nowe,
Kiedym przeciągał, w wolnej od prac chwili,
Między szumiące ulice zbożowe.
Gdy bez ustanku grał w nas boju gniew,
My między sobą nigdy nie radzili;
Bo nas głuszyła wrząca w żyłach krew.
Czyż to nie nasze te zboża zasiane?
Te wiązy winnym liściem oplatane

Nie sąż naszego słońca dzieci drogie?
Czemuż radosne spokoju użycie
Nie ma nam uprząść dnie ciche i błogie,
Wolne od trosków² śmiejące się życie?
Czemuż szalonych dzieli walka krwawa
Za plemię obce, nieznanego rodu?
Oni nie mają do tej ziemi prawa;
Gdzieś od czerwonych obłoków zachodu
Morska ich do nas przy płynęła nawa³
Przodkowie nasi, bo temu czas długi,
Wzięli przybyszów w gościnne schronienia;
A dziś my z wolnych najemnicze sługi,
Poddani nędzni obcego plemienia!

DRUGI (MANFRED)

Prawda — mieszkamy na szczęśliwej ziemi
Gdzie słońce, nieba przebiegając kraje,
Złoci jej niwy promieniami⁴ jasnemi
I nam bogactwa do użycia daje.
Ale wał żaden brzegów nie zamyka —
A wzdęte morza sąsiedniego fale
Dają nas często na łup rozbójnika,
Co wyspę naszą pustoszy zuchwale.
Domowa kosa co roku uderza
O zgubny oręż obcego żołnierza.
My niewolniczą nosimy obrożę,
A kraj swych synów zasłonić nie może.
Nie stąd, gdzie złota Ceres⁵ się uśmiecha
I Pan⁶ dostrzega bujną w kwiaty ziemię,
Lecz skąd żelazo warstwy gór napycha,
Wychodzi groźne panujących plemię.

I. CHÓR (KAJETAN)

Nierówno skarby rozdzielone w dani
Pomiędzy ludzi gromadą przechodną;
Ale natura, sprawiedliwa pani,
Nam dała w dziale pełność zawsze płodną,
Im moc potężną i wolę wszechrodną.
Zbrojni w potęgę straszna majestatu
Namiętnej duszy nasycają szaly
I grzmotem władzy zagrażają światu.
Ale z wierchołka olbrzymiego chwały
W przepaść głęboką upada zuchwały —
Dlatego lepiej, że na tym padole
Mogę się ukryć w moją cichą dolę.
Te groźne, burzą zrodzone potoki
Wylęgłe z gradu ziarek niezliczonych,
Z czarnych obłoków w deszcze rozpuszczonych
Posępny szumem grzmia z góry wysokiej.
Woda ich w groźne wały⁷ się nadyma,

²trosków — dziś popr. forma D.lm: trosk. [przypis edytorski]

³nawa (daw.) — okręt. [przypis edytorski]

⁴promieniami — dziś popr. forma N.lm: promieniami. [przypis edytorski]

⁵Ceres (mit. rzym) — bogini płodności, rolnictwa i urodzaju. [przypis edytorski]

⁶Pan (mit. gr.) — bóg pasterzy, przedstawiany z kozłimi nogami, jego rzymski odpowiednik to Faun. [przypis edytorski]

⁷wał (daw.) — fala. [przypis edytorski]

Mosty i groble razem z nimi płyną;
Nic tych potężnych władców nie zatrzyma.
Lecz jedna chwila zawiodła ich w życie;
Ślady potoku straszne przed godziną
Po drobnych piaskach karłowato giną,
Ruiny tylko świadczą o ich bycie.
Zdobywce wchodzą, potem idą dalej —
My, ich poddani, będziemy w miejscu stali.

Tylne drzwi otwierają się, pomiędzy DON MANUELEM a DON CEZAREM ukazuje się IZABELLA.

OBYDWA CHÓRY (KAJETAN)

Pokłon ci i chwała:
Żeś nam zajaśniała
Jak słońce wschodowe.
Na kolanach czcimy pyszną twoją głowę.

I. CHÓR

Piękna jest księżycą
Jasność łagodniejsza
Między gwiazd gromadą co nocy przyświeca.
Lecz matka piękniejsza
Miłością przezrystą
Między dwóch synów potęgą ognistą.
Takiego obrazu
Na kuli ziemskiej nie znajdziesz i razu.
Na żywota szczycie
Wznosząc jasne czoło
Ona piękności zamyka koło.
Bo matka tkliwa i ród jej młodzieńczy
Doskonałości koroną świat wieńczy.
Kościół nie mówi w przedwiecznym zakonie
O nic piękniejszym⁸ na niebieskim tronie:
A taż sztuka płodna,
Od nieba pochodna,
Czy coś wyższego ma w swojej krainie
Jak matkę przy synie⁹.

2. CHÓR (BOHEMUND)

Patrzy szczęśliwa, jak rośnie z jej łona
Kwitnące drzewo, na którego szczycie
Jaśniej wiecznej płodności korona;
Bo pokoleniu ona dała życie,
Co z słońcem razem czasom się ostoi
I wiek bieżący w imię swe ustroi.

Matka

(ROGER)

Przejdą pokolenia,
Przebrzmia imiona;
Noc zapomnienia
Skrzydła roztoczy
Na ludzkie plemiona. —
Królów tylko głowy

⁸o nic piękniejszym — dziś popr.: o niczym piękniejszym. [przypis edytorski]

⁹synie — dziś popr. forma Msc.lp: synu. [przypis edytorski]

Przybiorą blask nowy,
Uderzy w nie słońce
Złotym swym promieniem
Jakby w wierzchołki świata sterczące.

IZABELLA

wychodząc naprzód z synami.

Pojrzyj, królowo w niebieskiej koronie,
Do tego serca przyłóż twoje dłonie —
Nie, to nie duma tak w nim bić zaczyna;
Matka o szczęściu własnym zapomina,
Gdy się przegląda w świetnym blasku syna.
Pierwszy raz, odkąd zawiodłam was w życie,
Mogę się całym sercem rozweselić;
Bo dotąd każdej radości użycie
Musiałam z żalem na dwie części dzielić
I zapominać jedno moje dziecko,
Gdy mi się przyszło przy drugim weselić.
O! miłość moja była zawsze jedna,
Choć się synowie niezgodą dwoili!
Mówcie, czy dzisiaj mogę, matka biedna,
Oddać się sercem upojenia chwili?

Do DON MANUELA.

Gdy brata twego ściskam dłoń przyjaźnie
Czy tym zazdrości twojej nie rozdrażnię?

Do DON CEZARA.

Na nim gdy spocznie tęskne oko moje,
Czyż to nie kradzież wyrządzona tobie?
Moją miłością, ja się nawet boję,
Czy nienawiści większej nie sposobię.

Po krótkiej chwili patrząc na obu.

Mówcie: co wasze oznajmia przybycie?
W jakich uczuciach przyszliście w te progi?
Czy z nienawiścią, tak jak dawniej wrogi,
Do ojcowskiego domu przychodzicie?
Miałaby wojna u miasta podwojów,
Na krótką chwilę wstrzymana przysięgą,
Zgrzytać zębami do dawnych rozbojów,
Żeby wybuchnąć z straszniejszą potęgą,
Skoro z matczynych wyjdziecie pokojów?

CHÓR (BOHEMUND)

Wojna czy pokój? — nikt się nie dowie,
Co kryją ciemne przyszłych zdarzeń fale!
Lecz nim wyjdziemy, przeważą się szale,
My na oboje zbrojni i gotowi.

IZABELLA

oglądając się naokoło.

Wkoło mnie widok przedstawia się strachu;
Co ma oznaczać ta gromada zbrojna?
Czy na tym miejscu, w macierzyńskim gmachu
Za waszą sprawą wytoczy się wojna?

Matka, Brat, Miłość,
Nienawiść

Po co zuchwale obcy tłum się zbiera,
Gdzie matka serce przed dziećmi otwiera?
Czy i tu nawet, przy matczynym łonie,
Śmiecie się lękać podejścia i zdrady,
Że plecy wasze stawiacie w obronie?
Te się za wami snujące gromady,
Waszego gniewu skorzy wicherzyciele,
Nie są, o wierzcie, wasi przyjaciele.
Oni zbawiennej nie podadzą rady;
Bo jak by mogli serce swe darować
Obcych przychodniów natrętnej rodzinie,
Co dom obrała w ich ojców dziedzinie
I nad synami zaczęła panować?
Wierzcie mi, wolnym chce być każdy z ludzi
I pod własnymi prawami się chować;
Rząd cudzoziemca zazdrość w sercu budzi.
W waszej potędze, w poddanych bojaźni
Leży rękojmia¹⁰ wątłej ich przyjaźni.
Znajcie to plemię chytne i okrutne:
Gdy nas przygody dotykają smutne,
Oni radości mszczą się śmiechem skrytym
Nad naszym szczęściem i potężnym bytem.
Upadek władców, zgon wysokiej głowy
Treścią ich piosnek, przedmiotem rozmowy
Która od synów wnukom przekazana,
Zimowe noce zajmuje do rana.
Synowie moi! Ziemia ta fałszywa
Nie ma przyjaźni — każdy sobie sprzyja,
A kruche, wiotkie są wszystkie ogniwa
Które przelotna chwila szczęścia zbija.
Kaprys rozplata, co sam kaprys zwija,
Natura tylko jedna jest prawdziwa;
Ona się trzyma na wieczystej osi
Gdy resztę burza żywota unosi.
Uczucie serca daje przyjaciela,
Jeżeli przyjaźń korzyści udziela.
Szczęśliwy, komu wśród samotni świata
Traf urodzenia dał czulego brata.
Dar ten od chimier szczęścia nie pochodzi;
Jemu przyjaciel z kolebki się rodzi
I przeciw ziemi pełnej kłamstw i wojny,
Staje dwoistym pośrednictwem zbrojny.

Brat

CHÓR (KAJETAN)

Szlachetne słowa! Ja uwielbiać muszę
Duch, co napędza jej królewską duszę.
Zamiar człowieczy i człowiecza sprawa
Przed jej myślami w jasnym świetle stawa. —
Nas tylko pędzi dzikie przeznaczenie
Na życia puste, bezcelne przestrzenie.

IZABELLA

do DON CEZARA.

¹⁰rękojmia (daw.) — gwarancja. [przypis edytorski]

Ty, co na brata dobywasz oręża,
Patrzaj: czy jeden pomiędzy tą zgrają
Ma tak szlachetną, jak on, postać męża?

Do DON MANUELA.

Któryż z przyjaciół, co cię otaczają,
Z twoim się bratem porównać odważy?
Každy jest lat swych wzorowym obliczem,
Jeden drugiemu niepodobny z twarzy,
Jeden drugiemu nie ustąpi w niczem
A żaden z wami nie zechce się spierać. —
O dumo próżna, zazdrości szalona!
Gdyby z tysiąca przyszło ci wybierać,
Jego byś tylko wziął za przyjaciela,
Jego jednego przycisnął do łona —
Dziś, gdy go tobie natura udziela,
Za towarzysza przeznacza od młodu,
Ty, świętokradca krwi własnego rodu,
Dar nieba dumną odpychasz odmową
I gorszych ludzi otaczasz się zgrają,
Ludzi, co ciebie za obcego mają.

DON MANUEL
Słuchaj mnie, matko!

DON CEZAR

Ja ci powiem słowo.

IZABELLA

Smutna się zwada nigdy nie oddali
Wołając zawsze: to moje, to twoje;
Winę i zemstę kładąc w jednej szali.
Kto wie, skąd przyszły siarkowate zdroje
W strumień ognisty wylane obficie?
Ogniów podziemnych wszędzie znajdziesz życie,
Lawa na zdrowej ziemi się układa,
Kto po niej chodzi, zniszczeniu podpada.

Jeszcze wam jedno do serca przełożę:
Złe, które człowiek dojrzałego wieku
Rozważnie rządzi na drugim człowieku,
Ciężko się zatrzeć i przebaczyć może;
Bo on chce zemstę swoją uspokoić —
I chęć tę, dzieło rozważonej rady,
Czas długoletni nie potrafi zgoić.
Lecz pierwsze źródło waszej ciężkiej zwady
Zasięga pory igraszek dziecinnych,
I to was właśnie powinno rozbroić.
Pytajcie tylko, co was poróżniło? —
Nie wiecie pewnie — a choćby tak było,
Wstydzicie się uraz wypadnie niewinnych.
Lecz pierwsza zwada, gdyście dziećmi byli,
Mnożąc się ciągle w łańcuchu zwad innych
Niezrozumienie sprowadza tej chwili —
Bo dotąd wszystkie sprawy między wami
Są podejrzenia i zemsty synami.

Dziecko, Konflikt

Dziś, gdy jesteście w dojrzałych lat porze,
Czyż kłótnia dzieci przeciągać się może?

biorąc obydwóch za ręce.

Moi synowie! niechaj ta godzina
Ukończy spory w źródle swoim ciemne;
Bo jednakowa z obu stron jest wina.
W wspaniałomyślnej i szlachetnej dumie
Puśćcie w niepamięć urazy wzajemne;
Ten jest zwycięzca, kto przebaczać umie.
W grobie ojcowskim schowajcie od świata
Starą nienawiść dziecinnego lata;
Niech życie wasze, zgodą odnowione,
Będzie miłości pięknej poświęcone.

Ustępuje o jeden krok, jakby dać im sposobność zbliżenia się do siebie — ale bracia ze spuszczonymi oczyma nie śmiają spojrzeć na siebie.

CHÓR (KAJETAN)

Zdrowej od matki posłuchajcie rady;
Z jej ust wychodzi dobroczynne słowo.
Dosyć już, dosyć, skończcie długie zwady,
Albo gdy chcecie, wiedzcie bój na nowo.
Co wam przyjemne, mnie się słusznym zdaje;
Bo wy panami, ja sługą zostaję.

Sługa

IZABELLA

Długo czekając zbliżenia się braci, w milczeniu stała, na koniec odzywa się z bolesnym uczuciem.

Już nie wiem — próżne słowa mowy mojej
I siła błagań moich wyczerpnięta¹¹;
W grobie ten leży, co na was kładł pęta
Matka bezwładnie między dziećmi stoi.
Idźcie — otwarta chęciom waszym droga
Zły duch was woła do zgubnej topieli —
Kalajcie ołtarz domowego Boga!
Niech te sklepienia, gdzieście życie wzięli,
Morderczych mieczów odbijają szczęki.
Tu, przed moimi, przed matki oczyma
Gińcie nie z cudzej, ale z własnej ręki.
Ciało o ciało, ramię pod ramieniem,
Sprężystość w ruchach, zajadłość w żrenicy
Jako Tebańscy dawni zapaśnicy
Ściskajcie siebie zawziętym ściśnieniem.
Życie za życie wydzierając sobie,
Piersi nawzajem przeszyjcie żelazem,
Żeby niezgoda trwała jeszcze w grobie:
Niech płomień krwawy, gdy będziecie razem
Na jednym stosie pogrzebnym leżeli,
Na dwa oddzielne słupy się rozdzieli
I płonie życia waszego obrazem.

Odbodzi — Bracia w jednakim zawsze stoją oddaleniu.

DWAJ BRACIA — i DWA CHÓRY.

¹¹wyczerpnięty — dziś popr.: wyczerpany. [przypis edytorski]

CHÓR (KAJETAN)

Te słowa tylko z ust jej wyleciały;
One jednakże w piersi moje z lodu
Brzmieniem swym różne uczucie wstrzymały.
Ja nie przelałem krwi własnego rodu,
Nic nie przelałem, ręce na krzyż kładę —
Ale wy, bracia, skończcie krwawą zwadę.

DON CEZAR

nie patrząc na DON MANUELA.

Ty jesteś starszy — zacznij mówić do mnie,
Pierw rodzonemu ustąpię bez wstydu.

DON MANUEL

w podobnej postawie.

Daj dobre słowo — pójdę za przykładem
Szlachetnym, który poda mi brat młodszy.

DON CEZAR

Nie dla przyczyny, żebym się winniejszym,
Lub słabszym sądził w przekonaniu moim.

DON MANUEL

Kto zna Cezara, podłym go nie nazwie,
Gdyby był słabszym, przemawiałby dumniej.

DON CEZAR

Czy tak istotnie sądzisz o twym bracie?

DON MANUEL

Ty się unizyc, ja kłamać nie umiem.

DON CEZAR

Pogardy serce moje nie wytrzyma;
Lecz w walek¹² naszych najżywszym zapędzie
Umiałeś godnie pamiętać o bracie.

DON MANUEL

Mam dowód jawny, żeś nie chciał mej śmierci;
Mnich się najmował zabić mnie kryjomo,
Tyś go odepchnął i ukarał zdrajcę.

DON CEZAR

przystępując bliżej.

Gdybym cię wprzód znalazł tak doskonale
Wiele by złego nie przyszło do skutku.

DON MANUEL

Gdybym był zgłębił twoje serce zgodne,
Niejedną boleść oszczędziłbym matce.

¹²walek — dziś popr. forma D.Im: walk. [przypis edytorski]

DON CEZAR

Mnie przedstawiano cię dumnym wielce.

DON MANUEL

To jest przekleństwo wysoko stojących:
Że słuch ich niższym łatwo się otwiera.

DON CEZAR

żywo.

Tak jest, na sługi pada zawsze wina.

DON MANUEL

Oni to serca oddalili nasze.

DON CEZAR

Słowa jednego szeptali drugiemu.

DON MANUEL

Truli czyn każdy fałszywym wykładem.

DON CEZAR

Żywili rany, miasto¹³ je zagoić.

DON MANUEL

Wzniecali płomień, miasto go ugasić.

DON CEZAR

Nas oszukano, uwiedziono obu.

DON MANUEL

Ich namiętności byliśmy narzędziem.

DON CEZAR

Jestże to prawda, że oni niewierni?

DON MANUEL

I fałszu pełni — zawierz słowom matki.

DON CEZAR

Niechaj więc ścisnę tę braterską rękę.

Podaje rękę.

DON MANUEL

żywo ją obejmując.

Ona najbliższą będzie mi na świecie.

DON CEZAR

Patrzę na cię i w zdziwieniu cały
Odkrywam rysy naszej drogiej matki.

¹³miasto (daw.) — zamiast. [przypis edytorski]

DON MANUEL

I ja w twym licu widzę podobieństwo,
Które mnie jeszcze cudowniej uderza.

DON CEZAR

Jestże to prawda, żeś przyjaznym słowem
Do mnie, młodszego brata, chciał przemówić?

DON MANUEL

W tobież ja, cichym, łagodnym młodzieńcu,
Nienawistnego uważałem¹⁴ brata?

Krótkie milczenie.

DON CEZAR

Arabskie konie po ojcu zostały
Chciałeś zatrzymać — ja ci odmówiłem.

DON MANUEL

Jeśli je lubisz, nie chcę o nich myśleć.

DON CEZAR

O nie! weź konie, weź powóz ojcowski —
Zabierz je — błagam, zaklinam cię bracie.

DON MANUEL

Chętnie je wezmę, jeśli zechcesz przyjąć
Zamek na morzu — przedmiot naszych sporów.

DON CEZAR

Dla siebie nie chcę — lecz obadwa razem
Wspólnie, bratersko mieszkajmy w tym miejscu.

DON MANUEL

Niechaj tak będzie, po co nam oddzielne
Trzymać własności, gdy serca są zgodne.

DON CEZAR

Po co osobno mamy żyć od siebie,
Kiedy w jedności każdy jest bogatszy.

DON MANUEL

Już nic osobno, lecz razem żyjemy.

Spiesz w jego objęcie.

I. CHÓR (KAJETAN)

do Drugiego

Czego się okiem mierzymy złowrogim,
Gdy już książęta przyjaźń sobie dali?
Idźmy co prędzej za przykładem błogim,
Niech między nami pokój się ustali.
Będziemyż z sobą wiecznie się ścierali?

¹⁴*uważać* (daw.) — zauważać, dostrzegać. [przypis edytorski]

Oni są braćmi, związani krwią rodu,
A my synowie jednego narodu!

Obadwa Chóry ściskają się.

GONIEC
zbliża się.

2. CHÓR (BOHEMUND)
do DON CEZARA

Goniec się zbliża do drzwi pałacowych,
Ciesz się Cezarze, bo z jasnego lica
Wieść pożądana dla ciebie przyświeca.

GONIEC
Bądź pozdrowiony — i niech pozdrowione
Będzie to miasto z przekleństw uwolnione.
Radością moje oko się weseli,
Że książąt, których jak nieprzyjacieli¹⁵
Widziałem wprzód w morderczej pogoni,
Dziś przyjaźń święta wiąże dłoń do dłoni.

DON CEZAR
Miłość powstała z zażartej niezgody
Jak z płomienistych ogniów Feniks¹⁶ młody.

GONIEC
Do tego szczęścia nowe ci przynoszę;
Kij mój poselski rozpuścił liść wiosny.

DON CEZAR
biorąc go na stronę.
Mów — co przynosisz?

GONIEC
Jeden dzień radosny
Wszystkie dla ciebie zgromadził rozkosze.
Ta, którąś stracił, którąś szukał długo,
Wynaleziona w bliskości przebywa.

DON CEZAR
Wynaleziona? — gdzie? Mów, wierny sługo?

GONIEC
W Messynie — w środku miasta się ukrywa.

DON MANUEL
pół obrócony do pierwszego Chóru.
Żywym rumieńcem lice czerwienieje
I oko jego płomieniem jaśnieje —
Nie wiem¹⁷ przyczyny — lecz ten znak wesela
I mojej duszy radości udziela.

¹⁵nieprzyjacieli — dziś popr. forma D.lm: nieprzyjaciół. [przypis edytorski]

¹⁶feniks — legendarny ptak, ginący w płomieniach i odradzający się z popiołów. [przypis edytorski]

¹⁷wiedzieć — tu: znać. [przypis edytorski]

DON CEZAR

do GOŃCA.

Chodź ze mną — prowadź — bądź zdrów, Manuelu,
W objęciach matki znowu się znajdziemy;
Mnie droga wiedzie do ważnego celu.

Chce odchodzić.

DON MANUEL

Idź — nie odwlekaj; szczęścia ci na drogę.

DON CEZAR

po namyśle wraca jeszcze.

Don Manuelu! Ta radosna chwila
Więcej mnie, cieszy niż wymówić mogę.
Z drżącego serca słodka wróżba strzela,
Że po bratersku kochać się będziemy.
Popęd przyjaźni, tak długi czas niemy,
Nowego słońca nowe światło zrodzi
I utracone dni życia nagrodzi.

DON MANUEL

Piękny kwiat piękne owoce wyrodzi.

DON CEZAR

To nie jest dobrze, uznaję mą winę,
Że się tak prędko z objęć twych wyrwyam —
Lecz nie mniej czuję, chociaż tę godzinę
Wzniosłą i piękną gwałtownie przerywam.

DON MANUEL

Idź za tą chwilą, która ciebie czeka;
Bo takie chwile, co miłości płyną,
Na całe życie wpływają człowieka.

DON CEZAR

Opowiem tobie, co mnie z tych miejsc woła.

DON MANUEL

Zostaw mi serce, zabierz tajemnicę.

DON CEZAR

Nas tajemnica rozdzielić nie zdoła,
Wkrótce ci ciemność ostatnią wyświecę.

Do Chóru.

Wam oznajmuję, żebyście wiedzieli,
Na wieki zwada nasza pojednana.
Uważać będę za nieprzyjacieli
I nienawidzić jak piekiel szatana
Tych, co zarzewie przygaszone zgodą
W nowego sporu płomienie rozwiodą.
Mojej wdzięczności pewnie nie pozyska
Kto mi złe słowo przyniesie od brata.
Źle zrozumiana usłużność od świata

Do serca gorycz słów przelotnych ciska.
Słowo porywcze wyrzeczone w gniewie
Jadu zgubnego w duszę nie wkorzenia;
Ale złowione uchem podejrzenia
Czołga się długo jak powoju krzewie,
Póki tysiącem zrodzonych gałęzi
W ramiona swoje serca nie uwięzi.
Takim sposobem zamieszanie dzieli
Najlepszych ludzi, czułych przyjacieli.

Ściska brata i odchodzi w towarzystwie drugiego Chóru.

DON MANUEL i CHÓR PIERWSZY

CHÓR (KAJETAN)

Widząc cię, Panie, zdziwionym być muszę
I ledwie poznać mogę twoją duszę.
Twojego brata miłość taka szczerą
Zaledwie skąpą nagrodzona mową,
On ci swe serce przyjaźnie otwiera
Ty stoisz niemy, otwierasz powieki
Jako lunatyk z pochyloną głową,
Obecny ciałem, a duszą daleki.
Kto cię obaczy, serce twe oskarży
O obojętność i chęci złowrogie;
Lecz ja nieczułym nazwać cię nie mogę,
Bo uśmiech wdzięczny gra na twojej twarzy
I oko szczęściem niezwykłym żarzy.

DON MANUEL

Co odpowiedzieć mam na twoją mowę?
Brat mój przyjazne mógł znaleźć wyrazy;
W nim nienawiści zniknęły obrazy
I serce uczuć zmieniło ośnowę.
Ale ja gniewu nie czułem i chwili,
Ledwie wiem, o co walkęśmy toczyli,
Ponad znikome poziomości świata
Skrzydłem wesela dusza moja wzlata;
W otaczającym mnie blasku swobody
Zniknęły chmury minionego lata,
Zniknęły życia ponure przygody.
Patrzę na gmach ten, na pyszne sklepienie
I w myślach moich wystawiam zdziwienie
I miły przestrah narzeczonej mojej,
Gdy ją do zamku wprowadzę podwoi,
W najpierwszą panię i księżnę zamienię.

Dziś jeszcze we mnie uwielbia kochanka,
Obcego w swoje przyjęła objęcia
I nie czekała weselnego wianka
Od Manuela, Messyny książęcia.
Jak słodko duszy, swoją ulubioną
Uwieńczyć jasną wielkości koroną.
Dawno pragnąłem tego zachwycenia,
A choć jej urok nigdy się nie zmienia,
Niech jednak piękność wielkością się zdobi —
Złota oprawa droższym brylant robi.

Piękno, Bogactwo

CHÓR (KAJETAN)

Pierwszy raz twoje wyznanie słyszałem;
Bo już od dawna badawcze źrenice
Pragnęły poznać twoje tajemnice;
Lecz co ty kryłeś, ja pytać nie śmiałem.
Ciebie nie nęcą ani żwawe łowy,
Ani bieg konia, ani lot sokoła.
Skoro przygaśnie promień zachodowy
Ty się wymykasz od dworzanów koła
I żaden z Chóru, co był z tobą zbrojny
W niebezpieczeństwach i łowów, i wojny,
Nie śmie ci w skrytej drodze towarzyszyć.
Czemuż nie mamy o twym szczęściu słyszeć?
Co potężnego do tajemnic zmusza?
Wszak od bojaźni wolna twoja dusza.

DON MANUEL

Szczęście ma skrzydła i prędko ulata,
Skoro przed okiem nie zamkniesz go świata.
Milczenie stanąć powinno na straży;
Bo szczęście długo zatrzymać nie można
Jeśli przed czasem szczebiotliwość próżna
Jego zasłonę podnieść się odważy.
Lecz dzisiaj, celu mego niedaleki
Nie chcę was dłuższym udręczać milczeniem.
Z najpierwszym słońca rannego promieniem
Już ona moją zostanie na wieki.
Zazdrość szatana czoło swe uchyli —
Nie będę do niej ukradkiem przybywać,
Owoc miłości tajemniczo zrywać,
W ucieczce szukać szczęścia mego chwili.
Odtąd w mem życiu dzień jutra nadobny
Będzie do *dzisiaj* pięknego podobny.
Nie tak mi szybko dzień słodki upłynie
Jak błyskawica, co w ciemności ginie,
Ale powolnie, jako piasek drobny
W czystej klepsydrze lub strumyk w dolinie.

CHÓR (KAJETAN)

Niech nasze ucho nazwisko usłszy
Tej, co twe serce uszczęśliwia w ciszy,
Byśmy zazdroszcząc, los twój uwielbiali
I narzeczonej księcia cześć oddali.
Powiedz nam, w jakiej kryjesz ją ustroni?
Myśmy w wesołej, myśliwskiej pogoni
Wzdłuż i wszerej wyspę całą przebiegali,
A nigdzie słyhu nie powzięli o niej,
Tak że mi wkrótce mogło przyjść do głowy,
Że ją skrył obłok czarownej osnowy.

DON MANUEL

Co było skrytym, dziś przyjdzie do wieści.
Słuchajcie tylko przygód moich treści:
Było to w czasie, temu pięć miesięcy,
Gdy jeszcze ojciec w tym kraju panował
I mocą groźnej potęgi książęcej

Polowanie, Ucieczka

Młodzież uporną niewolą krępował.
Innej na świecie nie znałem zabawy
Jak szczękać bronią, zarzucać obławę.
Jużeśmy podłuż górzystego lasu
Do wieczornego polowali czasu,
Gdy mnie gonitwa jednej łani białej
Z dala od świty odłączyła całej.
Trwożne zwierzątko ucieka przez jary,
Bezdrożne krzaki i długie obszary;
Na jeden pocisk bieży wciąż przede mną —
Ale gdy strzała celu nie dotyka
Rumak go dobiec kusi się daremno,
Łania u bramy ogrodowej znika.
Skaczę na ziemię, nie żałuję kroku,
Już ręka moja ostrą dzidę mierzy
Gdy oto dziwny cud się zjawia oku:
Zwierzątko u nóg zakonnicy leży,
A ona dłonią białą i pieszczoną
Tuli do siebie łanię przelęknioną.
Niemy, poglądam na widok uroczy
Bezwładnie ostrej dobywając strzały;
Ale dziewica wznosi wielkie oczy,
Żebrząc litości dla swej łani białej.
W tej chwili sobą staliśmy zajęci —
Jak długo? Nie wiem — czas wypadł z pamięci.
Ale jej oczy głęboko utkwione
Na serce moje rzuciły zasłonę.
Com ja jej mówił, co ona odrzekła,
Darmo ode mnie opisu czekacie;
Bo ta rozmowa w czas przeszły uciekła,
Jak snów dziecinnych szarawe postacie.
Gdy przytomności odzyskałem siły
Drżące jej piersi przy piersiach mych były.
Wtem dzwonek głosu uroczystym brzmieniem
Do wieczornego pacierza przyzywa,
Dziewica niknie przed moim spojrzeniem
Jak duch, co w lekkich wiatrach się rozplywa,
Daremnie gonię za jej błędnym cieniem.

CHÓR (KAJETAN)

Bojaźnią, panie, bije nasze łono:
Rabunkiem grzesznym ręce masz dotknięte;
Chciałeś posiadać Boga narzeczoną,
A śluby mniszek straszne są i święte.

DON MANUEL

Odtąd przed sobą miałem jedną drogę;
Żądze niestate weszły w ciasne koło
I życie było w treści nieubogie.
Jak pielgrzym na wschód zwraca swoje czoło
Gdzie mu ma błysnąć słońce wybawienia,
Tak ja zwracałem chęci i spojrzenia
W jeden punkt jasny górnego sklepienia.
Słońce nie weszło, nie zapadło w morze
Żeby kochanki nie widział kochanek:
Cicho spleciony był serc naszych wianek,

I tylko wszystko widzące przestworze
Nasze tajniki wypowiedzieć może.
To były chwile szczęściem malowane!
Grzeszny rabunek ode mnie daleki,
Serce jej żadnym ślubem niezwiązane,
Mnie się pierwszemu oddała na wieki.

CHÓR (KAJETAN)

Więc klasztor miejscem był tylko ukrycia
Cichej młodości — a nie grobem życia?

DON MANUEL

Jak zakład święty przyjął ją dom Boży
I kiedyś znowu w prawe ręce złoży.

CHÓR (KAJETAN)

Z jakiego rodu krew swoją wywodzi?
Bo od szlachetnych szlachetne pochodzi.

DON MANUEL

Zakryta sobie samej w tajemnice,
Rosła nie znając, gdzie dom i rodzice.

CHÓR (KAJETAN)

Czyli wskazówka jaka nie zawiodła
Do jej początku nieznanego źródła?

DON MANUEL

Jedyny człowiek, powiernik rodzinie,
Zaświadcza, że w niej szlachetna krew płynie.

CHÓR (KAJETAN)

Kto jest ten człowiek? — nie taj nic przede mną,
Inaczej rada zostanie daremną.

DON MANUEL

To sługa stary, czasem wysyłany
Skrycie do córki od matki nieznannej.

CHÓR (KAJETAN)

Nic że od starca wybadać nie można?
Starość lękliwa, w mowie nieostrożna.

DON MANUEL

Nie śmiałem mojej wiedzy zaspokoić,
Żeby harmonii szczęścia nie rozbroić.

CHÓR (KAJETAN)

Gdy on dziewicę nawiedza w klasztorze,
Jego rozmowy jaka treść być może?

DON MANUEL

Rok w rok zanoszą pocieszenie do niej,
Że przyjdzie chwila, co ciemność odsłoni.

CHÓR (KAJETAN)

Tej chwili, co ma wszystko wytłumaczyć,
Czy nie mógł starzec wyraźnie oznaczyć?

DON MANUEL

Od kilku czasów zagraża dziewicy,
Że już jest bliski koniec tajemnicy.

CHÓR (KAJETAN)

Jak to zagraża? — czy rozumiesz, panie,
Że niepomysłne przyjdzie rozwiązanie.

DON MANUEL

Zmiana szczęśliwych nigdy nie z bogaci,
Gdzie zysku nie ma, tam się często traci.

CHÓR (KAJETAN)

Odkrycie może być zbawienne tobie.

DON MANUEL

Może pograć szczęście moje w grobie,
Dlatego prędko zaszedłem mu drogę.

CHÓR (KAJETAN)

Jak to, o panie, w piersi rzucasz trwogę —
Prędkiego kroku przypuścić nie mogą.

DON MANUEL

W przyszłym miesiącu wymówił się sługa
Słówkiem mówiącym jasno do pojęcia,
Że czas się zbliża i chwila niedługa
Wróci ją znowu w rodziny objęcia;
Ale z wyraźnej wczorajszej rozmowy
Wiem, że ze wschodem dzisiejszego słońca
Los jej tajemny miał stanąć u końca.
Dlatego prędko zamiar był gotowy,
Wpadłem do bramy o nocnej godzinie
I uwiezioną ukryłem w Messynie.

CHÓR (KAJETAN)

Straszna, zuchwała, zabójcza godzina!
Przebac mi, panie, naganę surową,
Lecz starość mądra musi karać mową,
Gdy się gwałtowna młodość zapomina.

DON MANUEL

Blisko klasztoru panien miłosiernych,
W ciszy ogrodu zakrytej przed światem,
Właśnie z jej objęć wyrwałem się wiernych,
Żeby przyspieszyć zgodę z moim bratem.
W tęsknocie pędząc samotne godziny,
Nigdy lękliwej nie przyjdzie do głowy
Wyjść z tego miejsca księżniczką Messyny,
I na wspaniałej podstawie tronowej

Ukazać się wśród zebranej drużyny.
Ale inaczej nie ujrzy mnie ona,
Jak w pysznych szatach, z wielkością na czole
I w waszym, chóru rycerskiego, kole.
Nie chcę, ażeby moja narzeczona
Z wstydem sieroty, z pokorą klasztoru
Do matki mojej przychodziła dworu.
Więc ją jak córę książęcego rodu
Do ojców moich zaprowadzę grodu.

CHÓR (KAJETAN)

Powiedz, czekamy twojego rozkazu.

DON MANUEL

Gdy mnie te chwile z objąć jej wyrwały,
Nią tylko jedną chcę się zająć cały.
Spieszcie więc ze mną do miasta bazarów.
Gdzie Maurytanin na sprzedaż wyściela
Zbiór najbogatszy ze wschodu towarów
Drogie materie i sztuk arcydzieła.
Wybierzcie naprzód trzewiki złocone,
Ozdobę stroju i nogi ochronę;
Na suknię, żeby odbijała świetnie,
Weźcie tkaninę indyjskiego kraju
Jasno błyszczącą jak śniegi na Etnie,
Jak światło dzienne pogodnego maju —
Niech ona członków dziewiczych budowę
Owiewa lekko jak wiatry rankowe.
Pasek co ciało w samym stanie ścisła
I skromnym piersiom daje kształt powabny,
Uszyty gładko z purpury jedwabnej
Deseniem złotych niteczek niech błyska.
U szyi droga zatrzyma cykada
Płaszcz, który z ramion w gęstych fałdach pada:
Niech i on blaskiem świeci się purpury!
O bransoletkach pomnijcie gustownych,
Wybierzcie perel i koralów sznury
Najpierwsze z morza podarków cudownych.
Niech się we włosach promieni korona
Z drogich kamieni sztucznie wyrobiona,
Gdzie by harmonii składając budowę
Smaragd krzyżował rubiny ogniowe.
Mglista zasłona, spadając od czoła,
Niech na kształt jasnej chmurki porankowej
Lekką jej postać owionie dokoła.
Do ukończenia weselnego stroju
Włóżcie jej wianek mirtowego zwoju.

CHÓR (KAJETAN)

Wszystko się stanie, jak książę rozkaże,
Bo strój gotowy znajdziemy w bazarze.

DON MANUEL

Najpiękniejszego co żywo rumaka
Ze stajni mojej wyprowadzić trzeba,

Niech się maść biała lyszczy na nim taka,
Jak na dwóch koniach słonecznego Feba¹⁸.
Czaprak¹⁹ pąsowy niech pod siodłem będzie
A drogi kamień na cuglach²⁰ i rzędzie²¹,
Bo na nim moja królowa usiedzie.
Wy, obleczeni w rycerskie ubranie,
Bądźcie gotowi, przy odgłosie rogów,
Księżnę wprowadzić do zamkowych progów.
Spieszmy urządzić wszystko na spotkanie
Dwóch pójdzie za mną — reszta tu zostanie
Pomnijcie jeszcze: o naszej rozmowie,
Bez mojej woli niech się nikt nie dowie.

Odchodzi, a za nim dwóch z Chóru.

CHÓR (KAJETAN)

Gdy już księżęta skończyli wojnę
Powiedz: co teraz stanie się z nas?
Trzeba zapełnić chwilę spokojne
I zabić długi bez końca czas.
Każdego ranku człek się kłopotą,
Marzy w nadziei, lub w strachu drży,
Żeby znieść łatwiej ciężar żywota,
Męczącą duszę jednakość dni
I co dzień innym wiatru powiewem
Kołysać życia nietrwałym drzewem.

JEDEN Z CHÓRU (MANFRED)

Piękny jest pokój — jak chłopczyk młody
Leży nad strugiem²² spokojnej wody,
Przy nim owieczki raźnie skaczące
Szczypią od słońca trawki błyszczące.
Słodka melodia jego flecika
Przerywa echem samotną ciszę;
Przy zachodzącym blasku promyka
Jego szmer wody do snu kołysze.
Ale i wojna, co los człowieka
Na tę i ową stronę porusza,
Winnego hołdu od ludzi czeka;
Bo lubi czynny ruch moja dusza —
Lubi to wieczne chwianie, drżenie, chybotanie
Na drzemiącym, huczącym szczęścia oceanie.
Człowiek w pokoju troski podziela,
Bezczynne życie jest męstwa grobem. —
Prawo w lękliwym ma przyjaciela,
I jakim można szuka sposobem
Na niewieściuchów pozamieniać ludzi.
Dopiero wojna śpiącą siłę budzi,
Z jej łona czyny niezwyčajne stają
I moc odwagi bojaźliwym dają.

Wojna

Prawo

¹⁸Feb (mit. gr.) — przydomek Apolla, boga słońca. [przypis edytorski]

¹⁹czaprak — okrycie konia umieszczone pod siodłem. [przypis edytorski]

²⁰cugle — lejce. [przypis edytorski]

²¹rząd — ozdobna uprzęż końska do jazdy wierzchem. [przypis edytorski]

²²strugiem — dziś w r.ż.: struga. [przypis edytorski]

DRUGI Z CHÓRU (BERENGAR)

Czyliż nie mamy Wenery²³ kościoła?
Piękność świat cały do piersi swej wola.
W niej się nadzieja, w niej strach rodzi skryty,
Król ten, kto umie wpaść w oko kobiety!
Miłość porusza, napawa rozkoszą,
Tak że się żywe rumieńce podnoszą.
Upodobana córa upojenia
Zwodzi powabnie młodociane lata,
I snuje złote obrazy marzenia
W zwyczajne życie i w byt smutny świata.

Miłość

TRZECI Z CHÓRU (KAJETAN)

Niech kwiat zielonej rozwija się wiosnie,
Niech piękność wieńce wesołe uplata
Takim, u których włos młodzieńczy rośnie.
Ale z siwizną my, ludzie wiekowi
Poważniejszemu dajmy cześć Bogowi.

PIERWSZY Z CHÓRU (MANFRED)

Niech nas Dyjana²⁴, przyjaciółka łowów,
W bory i gąszcze zawiedzie zdziczałe,
Szukajmy w lasach cienistych parowów
Skaczmy ochotnie ze skały na skałę.
Bo polowanie podobne do bojów,
Jest smutnej wojny wesołym kochankiem;
Budzi cię ze snu szarawym porankiem,
A gdy grzmot huknie z myśliwskich obojów,
Lecisz co żywo w doliny mgliste,
W góry, przepaście, lasy cieniste,
I wywleczone członki z pościeli
Nurzasz w świeżego wiatru kąpieli.

Polowanie

DRUGI (BERENGAR)

Niechaj się dola powierzy nasza
Wiecznie szumiącej błękitów Pani,
Co zwierciadłami wody zaprasza
Do nieskończonej swojej otchłani.
Na oceanie fali tańczącej
Budujmy żywo zamek płynący.
Kto kryształowe zielone pole
Uprawia wartkim okrętu spodem,
Poślubił sobie szczęśliwą dołę,
Świat zrobił swojej własności grodem.
On bez zasiewu zbiera plon obfity;
Bo sine morze jest nadziei domem,
Królestwem trafów z chimerą kobiety.
Żebrak się spotka z bogactwa ogromem,
Bogacz siermięgą powróci okryty.
Jak groźna burza szybkim myśli lotem
Kompas wiatrowy przebiega w okolo,
Tak się przemienным los kręci obrotem
I chmurzy szczęścia rozjaśnione czoło.

Morze

²³Wenera a. *Wenus* (mit. gr.) — bogini miłości. [przypis edytorski]

²⁴*Diana* — dziewicza bogini łowów, odpowiednik gr. Artemidy. [przypis edytorski]

Na falach wszystko podobne do fali,
Kto dzisiaj zyskał, jutro strat się żali.

TRZECI Z CHÓRU (KAJETAN)

Ale nie tylko na fal krainie,
Nie tylko w morzu szumnej dziedzinie,
Na ziemi nawet, co mocno stoi
Na dawnych, starych słupach wieczności,
Niestale szczęście długo nie gości.
Ta zgoda braci mnie niepokoi,
Ani jej wierzyć serce się ośmiela.
Na lawie, która szczyty gór rozdziela
Budować chatę uchowaj mnie Boże!
Dawna nienawiść zagłębiła szpony
I czyn niejeden został popełniony,
O którym serce zapomnieć nie może.
Końca wypadków nie widziałem jeszcze,
A już mnie trapią przecucia sny wieszczę.
Nie chcę zgadywać, ale mnie przeraża
Ta tajemnica, ten związek złowrogi,
Miłości kręte, nieznanome drogi,
Grzeszny rabunek świętego ołtarza.
Człek sprawiedliwy prostą drogą chodzi;
Zły tylko zasiew złe owoce rodzi.

Los

(BERENGAR)

Wszystkim wiadomo, że nasz ksiązę stary,
Podejściem²⁵ związek zawarł z swoją żoną,
Bo ona ojcu była przeznaczoną.
Toteż zwiedziony wołał bożej kary,
W gniewie na łożę grzesznego małżeństwa
Rzucił okropne nasienie przekleństwa.
Zbrodnie nieznanne, przejmujące strachem
Pod tego domu skrywają się dachem.

Przekleństwo

CHÓR (KAJETAN)

Źle się zaczęły dzieje tej rodziny,
I ze złym, wierzcie, spotkają się końcem,
Bo namiętności zaślepionej czyny
Krwawo skarane zostaną pod słońcem.
To nie przypadek, ani ślepy los
Że bracia ręce podnosili zbrojne:
Na matki łono spadł przekleństwa cios,
Musiała zrodzić nienawiść i wojnę.
Ale niech wszystko noc pokryje głucha,
Bo bożek zemsty rozmowy podsłucha.
Płakać nieszczęścia będzie dosyć pory,
Gdy je na scenę wywiedzie czas skory.

Chór odchodzi.

Scena zmienia się w ogród, z którego widok wychodzi na morze — z przylegającej ogrodowej sali ukazuje się BEATRIXA.

²⁵ *podejście* — fortel, podstęp. [przypis edytorski]

BEATRIXA

przebiega na jedną i na drugą stronę sceny jakby szukając kogo — nagle staje i przysłuchuje się.

To nie on idzie — wiatr tylko swawolny
Szeleszcząc jodły po wierzchołkach bodzie;
Słońce przechyla głowę na zachodzie;
Leniwym krokiem bieży czas powolny —
I mnie przejmuję straszliwe wzruszenie
Bezfarbne nawet przeraża milczenie.
W całej przestrzeni wzrok nic nie obaczy —
Ach! on mnie samą zostawił w rozpacz.
W bliskości słyszę jakby szcęk oręża,
Miasto szumiące mieszkańców natłokiem;
Tam dalej wielkie morze się wyteża
I w brzegi bije fali swoich skokiem.
W sercu mym burza strachów się rozlewa —
Wirem rzucona jako listek drzewa
Gubię się drobna w niezmiernej przestrzeni.

Czemu z klasztorną rozstałam się chatą? —
Tam niestęskniona w objęciach swobody,
Miałam pierś cichą jak łąk jasne wody.
W życzenia próżną, lecz w radość bogatą,
Teraz na fale żywota porwana
Biegnę w olbrzymim uściśnieniu świata.
Zerwałam węzły dziecinnego lata,
Ufając lekkim przysięgom młodziana.

Ach! com ja poczęła?
Czym zmysły zajęła?
Czy napad szalony
Wziął mnie w swoje szpony?
Rozdarłam zasłonę
Skromności dziewiczej;
Wybiłam bramy klasztoru święcone!
Czy mnie oślepił piekła czar zwodniczy?
W grzesznej ucieczce od klasztornych krat
Za zwodzicielem śmiałym poszłam w świat.

O przyjdź, mój kochanku!
Nieś ulgę sumieniu;
Pierś drży bez ustanku
W bólu i cierpieniu.
Gdzie tak długo bawisz²⁶?
O chodź, mój kochanku
Pokój sercu sprawisz!

Czyż nie pokładać ufności w człowieku,
Co jeden w świecie przytulił mnie biedną?
Bo jeszcze w dziecka chwiejącym się wieku
Los mnie surowy wyrwał samą jedną
Od matki mojej tkliwego objęcia.
Pamiętam tylko w igraszkach dziecięcia
Tę, co mi dała ujrzeć światłoienne;
Ale jej obraz znikł jak mary senne.

Wzrastałam pośród głuchego zacisza
W samotnych ścianach mając towarzysza;
Aż oto stanął u bramy kościelnej
Jak bożek piękny, jak bohater dzielny!

²⁶bawić (daw.) — przebywać. [przypis edytorski]

O, moich uczuć nie oddadzą słowa —
Z obcego świata przyszedł mi nieznany
I węzeł stanął niczym niezerwany,
Jakby znajomość była już wiekowa.

Przebacz ty, przebacz, coś mi życie dała,
Że nie czekając przeznaczonej doli
Samam bez ciebie los mój obierała;
Lecz on mnie znalazł, nie miałam swej woli.
Bóg się przecisnie w zamknięte podwoje;
On znalazł drogę Perseusza²⁷ wieży,
Zły duch ofiarę umiał dostać swoją.
Niechaj na pustych skałach ona leży,
Niech się przywiąże do kolumn Atlasu,
Rumak skrzydlaty i tam ją dobieży.

Nie chcę wspominać ubiegłego czasu,
Nie mam ojczyzny, żeby tęsknić do niej;
A więc kochając chcę w kochanej dłoni
Złożyć me szczęście — bo gdzież szczęście gości
Czystsze, piękniejsze, jeśli nie w miłości?

Nie znam i nie chcę nigdy się weselić
Z tymi, przez których życie we mnie bije,
Jeśli mnie mają z kochankiem rozdzielić —
Niechaj mnie wieczna zagadka pokryje,
Wiem tylko o tym: że dla ciebie żyję.

Przysłuchując się.

Ot lubego głosu dźwięk
— Nie, to echa smutny jęk
Co powtarza szumy morza,
Bijącego w skał podnóża,
Nie lubego to jest dźwięk.
Biada, biada, gdzie on bawi,
Mnie dreszcz zimny piersi trawi!
Coraz głębiej słońce tonie,
Coraz pustsze to ustronie,
Coraz ciężej serce bije —
Gdzie on bawi, gdzie się kryje?

Z niespokojnością przechodzi się.

Za ogrodu tego mury
Nic mnie więcej nie powoła.
Mnie przenika żal ponury
Żem wejść śmiała do kościoła;
Lecz na jutrznię gdy wołali,
Z głębi piersi mej głębokiej
Jakaś siła wiodła kroki
Do przybytku świętej sali,
Tam upadłam na kolana
Cześć oddała matce pana.
Gdyby odkrył mnie ciekawy?
Świat ten pełny tajnych wrogów,
Chytrość czyha u drzwi progów
I zastawia swoje sprawy,
Młode dziewczę żeby zdradzić,
W sidła zguby zaprowadzić.

²⁷Perseusz (mit. gr.) — syn Zeusa i Danae, heros, zabójca Meduzy. [przypis edytorski]

Wiem jak w ten czas strach się budzi,
Jeszcze pomnę owe chwile
Gdym śmiałości miała tyle
Wejść pomiędzy tłumy ludzi.
Tam w kościele w dniu parady
Gdy grzebali księcia ciało:
Od niechybnej mej zagłady
Niebo tylko zachowało.
Młodzian stanął przy mym boku
Z płomienistym żarem w oku,
Spojrzeniami, co wraziły
Strach we wszystkie ciała żyły
Pojrzał w serca głąb najskrytszą.
Dziś gdy wspomnę, strach przeszywa
Piersi moje bez ustanka;
Cichej winy bojaźliwa
Nie śmiem pojrzeć w twarz kochanka.

Przysłuchując się.
Głosy się rozchodzą;
Teraz mnie nie zwodzą
Błędne marzenia,
To jego tchnienia,
Kochanka mojego.
Coraz bliżej biegną,
Lecę stęskniona
W jego ramiona,
Do piersi jego.

Z wyciągniętymi rękami bieży w głąb ogrodu i spotyka wchodzącego Don Cezara.
CHÓR, DON CEZAR, BEATRIXA.

BEATRIXA
Cofając się ze strachem.
Biada, o biada, co mi się przedstawia?

W tej chwili wchodzi Chór.

DON CEZAR
Nie bój się, piękna!

Do Chóru.

Brzęk wojennej stali
Tkliwą dziewicę bojaźnią nabawia —
Ustąpcie zaraz i czekajcie w dali!

Do BEATRIXY.
Nie bój się — piękność i wstyd dla mnie święty.

Chór się oddalił — DON CEZAR zbliża się do niej i porywa za rękę.
Gdzie byłaś? jaki bożek niepojęty
Tak cię długo ukrywał przede mną?
Ja cię szukałem, śledziłem daremno.
Odkąd raz pierwszy na księcia pogrzebie
Stanęłaś przy mnie w anioła postawie,
W głębi mej duszy miałem tylko ciebie
Czym marzył we śnie, czym czuwał na jawie.
Ty wiesz, jak straszna dotknęłaś mnie męką —
Zdradziłem miłość niemym ust szeptaniem,

Oka mojego płomienistym graniem
I w twojej ręce drżącą moją ręką.
Dnia uroczystość zatrzymała mowę,
W cichej modlitwie pochyliłem głowę —
Ale gdy kapłan skończył mszę pobożną,
Jam szukał ciebie i szukał na próżno.
Twojego czaru siła niepojęta
Na serce moje nałożyła pęta.
Odtąd za tobą biegłem, moja droga,
Wszędzie, gdzie wolno wejść skromnej dziewczycy;
Do bram pałaców, do świątyni Boga,
Do miasta cichej i hucznej ulicy.
Daremna praca, daremny trud długi!
Aż oto dzisiaj Bóg mi dał wesele;
Stokroć szczęśliwsza czujność mego sługi
Odkryła ciebie w sąsiednim kościele.

BEATRIXA, która przez cały czas drżąc i z odwróconą twarzą słucha DON CEZARA, daje w tej chwili znak zadziwienia.

Mam ciebie znowu — i niech życie skończę
Wprzód niżli kiedy z tobą się rozłączę.
Żebym z szczęśliwych korzystał wypadków,
Zniszczył od piekła zazdrość nastawioną,
Oto w obliczu tych rycerskich świadków
Ogłaszam ciebie prawą moją żoną.

Przedstawia ją Chórowi.

Nie chcę wysledzać twego urodzenia —
Skoro cię wolnym wyborem posiędę
O ród i miano pytać się nie będę.
Mnie przekonały oczów twych spojrzenia
Ze ród twój świetny i dusza twa taka —
A choćbyś wyszła z lepianki żebraka,
Jesteś władczynią życia mego doli
Bo odkąd ciebie widzę — nie mam woli.
Losami mymi mogę rozporządzić —
Żebyś o władzy mojej mogła sądzić,
Żebyś wiedziała, że wysoko stoję
I mam potęgę w olbrzymim ramieniu
Aż do mnie podnieść ulubioną moję:
Dość, gdy usłyszysz o moim imieniu.
Jestem Don Cezar i wśród tego grodu
Nikogo nie ma świetniejszego rodu.

BEATRIXA daje znak przestraszenia — DON CEZAR postrzega i mówi po krótkim milczeniu.

Chwałę cię widząc, jak drżysz przestraszona:
W cichej skromności jest wdzięków korona —
Bo piękność sama przed sobą ukryta
W własnej potędze zgubę swoją czyta.
Ja stąd odchodzę — zostawiam cię, żeby
Z bojaźni twoja ocknęła się dusza:
Nowość, choć błoga, zawsze strachem wzrusza.

Do Chóru.

Wy zaś pospieszcie pokłon złożyć w dani
Mojej małżonce i was wszystkich pani.
Głoście jej przyszlą wielkość i swobodę —

Ja wkrótce wracam i w kole rycerzy
Żonę do domu ojców mych powiodę,
Jak mnie przystoi i jak jej należy.

Odchodzi.

BEATRIXA i CHÓR.

CHÓR (BOHEMUND)

Cześć ci dziewico
Księżniczek perło,
Tobie się świecą,
Tryumf i berło.
Pokłon należy
Kwitnącej matronie
Która pocznie w łonie
Ród przyszłych rycerzy!

(ROGER)

Cześć ci troista!
Z gwiazdą wróżby błogiej
Wchodzisz promienista
W domu tego progi
Gdzie gości Boga dłoń błogosławiona,
Gdzie wieńce sławy wiją się na ścianie;
Gdzie berło złote i państwa korona
Z ojca na syna idą nieprzerwanie.

(BOHEMUND)

Twoje przybycie
Da szczęścia życie
Bogom domowym,
Ludziom wiekowym
Szanowanym w kraju.
U drzwi cię powita
Hebe²⁸ okryta
Zielenią maju —
I władczyni świata
Wiktoria²⁹ skrzydlata,
Co na ojcowskiej dłoni wisząca
Trzepocze skrzydłem do zwycięstw słońca.

(ROGER)

W książąt naszych rodzie
W niezmiennej pogodzie
Błyszczą rozjaśniona
Piękności korona.
Idąc do wieczności
Stara daje młodej
Zasłonę skromności,
Przepaskę urody.
Ale cud natury
Dziś nawiedził nas:
Widzim kwiatek córy,
Nim kwiat matki zgaś!

²⁸ *Hebe* (mit. gr.) — córka Zeusa i Hery, personifikacja młodości. [przypis edytorski]

²⁹ *Wiktoria* (mit. rzym.) — bogini zwycięstwa. [przypis edytorski]

BEATRIXA

ocucając się z przestrawu.

O biada mi, biada!
Do jakiego domu
Beatrixa wpada?
Między wszystkimi,
Co żyją na ziemi
Tego najwięcej lękam się rodu!
Teraz pojąć muszę
To straszne wzruszenie,
Tajemnicze drżenie
Trapiące duszę
Skorom usłyszała
Imię tej rodziny,
Co jadęm gadziny
Przeciw swoim pała
Niszczy własną krew.
Gdy o braciach mi mówiono,
Strach przesywał drżące łono —
A dziś losu mego gniew
Rzuca biedną, opuszczoną
W nienawiści wiecznej wir
Pod nieszczęścia zgubny styr³⁰.

Wybiega do ogrodowej sali.

CHÓR (BOHEMUND)

Zadroszczę tobie, Bogom miły synie,
Władco szczęśliwy w potęgi dziedzinie!
Najcudowniejsze jest twoim udziałem —
Wszystko, co ziemia nazywa wspaniałem,
Musi ci kwiatek przynieść w daninie.

(ROGER)

Z pereł, co nurek w morzu wygrzebie,
On najpiękniejszą niesie dla siebie.
Zysk odniesiony za wspólną pracą
Władcy największą przynosi płacę!
Gdy los na sługi zdobycz rozdaje,
Największy udział jemu zostaje.

(BOHEMUND)

Najdroższy klejnot dziś mu daje świat —
Niech do wszystkiego prawo sobie rości,
W tym tylko jednym serce mu zazdrości:
On w dom swój wiedzie kobiet naszych kwiat,
I tę, co wszystkich zachwycała oczy,
On sam ramieniem miłości otoczy.

(ROGER)

Zuchwały korsarz na brzegi wysiada
Wyspę spokojną żelazem napada,
Zabiera z sobą i męża, i żony;
Lecz w namiętności dzikiej nasycony

³⁰styr — dziś popr.: ster. [przypis edytorski]

Nie śmie dotykać napięknieszej twarzy,
Bo ona tylko królowi się żarzy.

(BOHEMUND)

Chodźmy przy wejściu stanąć na straży,
Pilnować świętych progów tego domu
Do tajemnicy nie dać wejść nikomu —
Żeby pan sługę swego pochwalił,
Że mu najdroższe dobro ocalił.

Chór oddala się w głąb sceny.

Pokój w pałacu.

DONNA IZABELLA *pomiędzy* DON MANUELEM *i* DON CEZAREM.

IZABELLA

Cieszymy się długo pożądaną dobą,
Co dziś nam blaskiem uroczystym świeci:
Jak ja te ręce łączę razem z sobą,
Tak połączone serca moich dzieci.
Pierwszy raz w kole prawdziwej przyjaźni
Matka przemówić może bez bojaźni.
Tłum obcych świadków już nas nie podsłucha,
Szczęk zbroi mego nie uderzy ucha.
Jak sowy nocne, smutnej wróżby gońce,
Z pogorzelska długiej ich siedziby
Wzlatują gwarnie, chmurząc jasne słońce,
Skoro do pustej przez czas długi skiby
Wraca wesołych mieszkańców gromada
I nowych domów posadę zakłada:
Tak z tego grodu do straszego piekła
Stara nienawiść dwóch braci uciekła,
I prędkim za nim popędziły krokiem
Trup podejrzenia z wydrążonym okiem,
Złość zezowata i zazdrość zaciekła.
W ich miejsce pokój z ufnością i zgodą
Radosny uśmiech w progi nasze wiodą.

Wstrzymuje się.

Dzień ten nie tylko szczęście nam uplata,
Że z was każdemu wraca znowu brata,
Ale i siostra przybędzie do domu.
Zwracacie na mnie oczy zadziwione?
Tak z tajemnicy nieznaney nikomu
Czas jest, ażebym odjęła zasłonę.
Siostra wam żyje — ja memu mężowi
Najmłodsze jeszcze urodziłam dziecię —
Nim się przybliży dzień ten ku końcowi,
Do braterskiego serca ją przyjmiecie.

Siostra

DON CEZAR

Co mówisz, matko? Siostra nasza żyje
I dotąd jeszcze przed nami się kryje?

DON MANUEL

Wprawdzie mówiono, gdyśmy dziećmi byli,
O siostrze, która umarła w powiciu.

IZABELLA

Źle wam mówiono, ona jest przy życiu.

DON CEZAR

Czemuż ją do tej ukrywałaś chwili?

IZABELLA

Powiem przyczynę mojego milczenia;
Słuchajcie tylko przeszłych lat zdarzenia:
Byliście dziećmi, a już was dzieliła
Nieszczęście, która bogdaj nie wróciła.
Rodzice, patrząc na zwady codzienne,
Strapionym sercem nad wami boleli.
W tym ojciec dziwne miał zjawisko senne,
Jemu się zdało, że z ślubnej pościeli
Rosły dwa laury, a pomiędzy nimi
Lilia schylała listki swe do ziemi.
Dziwnym sposobem kwiatek się zapalił,
Płomień ogarnął i drzewa, i ściany,
I rosnąc w pożar wichrem podniecany
Wszystko pod domu gruzami zawałił.
Przejęty strachem książę się zapytał
Araba, który biegle w gwiazdach czytał,
Jakie znaczenie to zjawisko kryje?
Arab wyłożył: jeśli moje brzemie
Urodzi córkę, ona mu zabije
Synów i zniszczy rodu jego plemię.
Gdy córka przyszła, ojciec wasz niedługo
Rozkazał w morze rzucić biedne dziecię.
Zamiar był krwawy, lecz ja z wiernym sługą
Mojej dziewczynie zachowałam życie.

Córka, Proroctwo, Sen

DON CEZAR

Cześć mu, że wstrzymał dziecięcia zagładę —
Miłość matczyna znajdzie zawsze radę!

IZABELLA

Nie tylko w sercu miałam powód silny
Zachować córkę od zguby niemyślnej,
I mnie, skorom ją na świat urodziła,
Dziwna wyrocznia w śnie się objawiła:
Na łące pośród pogodnego czasu
Igrało dziecię anielskiej postawy,
Lew groźny wybiegł z sąsiedniego lasu
W wścieklej paszczęce niosąc połów krwawy.
Ułaskawiony dziecięcia widokiem,
Łaszcząc się, zdobycz kładzie mu na łonie;
W tej samej chwili orzeł pod obłokiem
Wzlatywał z sarną uwięzioną w szponie —
Ledwie na łąkę pojrzał bystrym okiem
Sarna leżała na dziecięcia łonie —
I lew, i orzeł, niegdyś tak zajadli
W nogach dzieciny cicho się układli.
Pobożny kapłan, ulubieniec nieba,
Przy którym serce miało pocieszenie

Sen, Proroctwo

Skoro go ziemską dotknęła potrzeba,
Tak wytłumaczył senne objawienie:
Urodzę córkę, której przeznaczenie
Będzie wojenny szal braci złagodzić
I ich niesnaski miłością pogodzić.
Zamknęłam w sercu słowa przepowiedni
I wierząc więcej objawieniu Boga
Niżli kłamliwej zabobonów bredni,
Sprawiłam tyle, że mi córka droga,
Zakład nadziei i niebieskiej łaski,
Została wasze pogodzić niesnaski.

DON MANUEL

Myśmy bez siostry serca pogodzili;
Lecz przez nią miłość nasza się usili³¹.

IZABELLA

Biedną sierotę, od matki daleko,
Cudza dłoń i cudze wykarmiło mleko.
Bojąc się gniewu waszego rodzica
Nie mogłam nawet obaczyć jej lica;
Bo on, dręczony podejrzenia snami,
Wszystkie me drogi zastawiał szpiegami.

DON CEZAR

Ale już trzeci miesiąc nam upływa,
Jak ojciec w cichym grobie odpoczywa,
Jakaż ci, matko, stawała przeszkoda
Wydobyć córkę z cichego ukrycia,
Pociechę rozlać w tęskne chwile życia?

IZABELLA

I cóż, jeżeli nie wasza niezgoda?
Zaledwie ojca zanieśli do grobu,
Ona zaczęła wasze serca trawić
I pojednania nie dała sposobu.
Czyż mogłam siostrę między wami stawić?
Wśród waszych sporów burzliwej godziny
Was nie dochodził głos mowy matczynej.
I jakbym śmiała spokojną dziewicę,
Mojej nadziei ostatnią kotwicę,
Rzucać na wściekłość niezgodnej rodziny?
Wprzód chciałam widzieć pojednanych braci,
A potem, szczęście uwieńczając błogie,
Przywieść im siostrę w anioła postaci.
Dzisiaj wy zgodni, dziś ją wrócić mogę.
Sługa, któremu znajome ukrycie,
Przyjdzie oznajmić radosne przybycie.
Dzisiaj ją matka przytuli do łona,
Dziś ją braterskie uściskną ramiona.

DON MANUEL

Ale nie tylko naszej siostry samej
Przyjdzie się cieszyć matczynym uściskiem —

³¹usilić — wzmocnić. [przypis edytorski]

Szczęście przez wszystkie wejdzie do nas bramy,
I opuszczone tak długo pokoje
Będą wesela kwitnącem siedliskiem.
Usłyszysz matko tajemnice moje.
Dałaś mi siostrę, a ja dziś w zamianę
U twego progu z drugą córką stanę.
O matko moja! Pobłogosław syna,
Bo serce jego znalazło nagrodę:
Zanim wieczorna zbliży się godzina
Małżonkę moją do nóg ci przywiodę.

IZABELLA

Do matczynego przycisnę objęcia
Wybór mojego starszego dziecięcia.
Niech na jej ścieżkach złota radość wschodzi,
Niech kwiatem szczęścia życie uwieńczone
Przywiązanemu synowi nagrodzi
Za najpiękniejszą dla matki koronę.

DON CEZAR

Nie zlewaj matko, łask twoich szczodrotę
Tylko na syna najstarszego głowę;
Bo jeśli miłość w serce wlewa cnotę,
To i ja w twoje progi pałacowe
Przywiodę córkę, co mnie nauczyła
Znać, jak potężna miłości jest siła.
Nim więc wieczorna zbliży się godzina,
Powitasz matko żonę twego syna.

DON MANUEL

Miłości, mocą uzbrojona bożą!
Słusznie cię zowią królową przyrody.
Przed tobą groźne żywiły się korzą,
Ty nieprzyjaznych łączysz węzłem zgody.
Któż twej wielkości nie ujrzał wśród świata?
Niepokonany przez nikogo wprzód
Wzięłaś w okowy dziki umysł brata.

ściskając DON CEZARA.

Dziś wierzę sobie — i z nadzieją całą
Do braterskiego przyciskam cię łona.
Niechaj wątpliwość w duszy mojej skona,
Bo twoje serce miłość już poznało.

IZABELLA

Błogosławiona ta chwila szczęśliwa,
Co piersi mojej, brzemiennie cierpieniem,
Pozwala zagrać wolnym odetchnieniem —
Ród mój na silnych kolumnach spoczywa
I ducha mego jaśniejące oko
Patrzy spokojnie na przyszłość szeroką.
Ja wczoraj w wdowy pogrzebowej szacie
Jak pustelnica samotna, bez dzieci,
Po głuchej, tęsknej chodziłam komnacie —
A dzisiaj dla mnie blask młodzieńczy świeci,
W rozkwitającym piękności uroku

Trzy córki staną przy matczynym boku.
Ze wszystkich niewiast na świata obszarze
Niechaj choć jedna matka się pokaże
Jak ja szczęśliwa z przeznaczeń wyroku.
Lecz jakich księżąt królewskie dziewice
Jaśniej w kraju tego okolice,
O których matce waszej nie mówiono?
Bo wiem, że moich dwóch synów wyborem
Świetność krwi naszej nie będzie splamioną.

DON MANUEL

Dziś tylko nie chciej domysłem za skorym
Rozdzierać szczęścia mego tajemnicy;
Później ci wszystko wiadomym zostanie.
Najlepiej, matko, od oblubienicy
Usłyszeć możesz o rodzie i mianie;
Lecz wierz, że skoro przybędzie do dworu,
Uznasz ją godną mojego wyboru.

IZABELLA

Widzę, że ojca umysłem i duchem
Syn mój najstarszy został obdarzony —
I tamten w swoich myślach zagłębiony
Krył się przed ludzi spojrzeniem i słuchem;
Lubił tajemne wysnuć przedsięwzięcie
I w głębi duszy zachować go święcie.
Żądana zwłoka w niczym nie zawadzi;
Lecz syn mój Cezar w matczyne objęcie
Zapewne córkę królów przyprowadzi?

DON CEZAR

Nie mam zwyczaju kryć się w tajemnicy,
Jak oko moje swobodnie spoziera,
Tak dusza moja otwarta i szczerą.
Chcesz matko wiedzieć nazwisko dziewicy?
Wyznam ci z całą duszy mej szczerotą³²,
Żem jeszcze siebie nie zapytał o to.
Kto pyta słońca, skąd blask jego lica?
Co wszystkim świeci i siebie oświeca.
Z jasności, którą oko jej rozwodzi,
Widać, że ona od światła pochodzi.
Na wzrok dziewicy pojrzałem mroczy
W serce jej serca utopiłem oczy —
Z czystego blasku ja perłę ocenię,
Lecz jej nazwiska nigdy nie wymienię.

IZABELLA

Jak to, mój synu? — wyświeć to zdarzenie;
Pierwszemu silnych uczuć popędowi
Posłuszny byłeś jak Boga głosowi.
Przebaczę żywość młodzieńczego wieku,
Lecz nie szaleństwo w dojrzałym człowieku.
Mów, co twój wybór wytłumaczyć może?

³²szczerota — dziś popr.: szczerłość. [przypis edytorski]

DON CEZAR

Mówisz mi, matko, o moim wyborze?
Jestże to wybór, kiedy gwiazd opieka
W chwili przeznaczeń wyprzedza człowieka?
Nie za kochanką wyszedłem tej doby³³,
W domu umarłych, w świątyni żaloby
Taka poziomość od myśli ucieka.
Jednak gdy w modłach pogrążony stałem
Już ona była, choć jej nie szukałem.
Mnie obojętne, bez żadnej zasługi
Było białogłów szczebiotliwe koło;
Bo oprócz ciebie nie znalazłem drugiej
Która by moje pochyliła czoło.
W dniu tym, gdy zwłoki ojcowskie grzebali,
Idąc za twojej mądrości wyrokiem
My, między ludu ukryci natłokiem,
W nieznanych szatach na uboczy³⁴ stali —
Żeby gwałtowność swarnego zapędu
Nie śmiała przerwać świetności obrzędu.
Czarną krepą obito przybytek kościoła;
Dwadzieścia geniuszów świecąc pochodniami
Przy środkowym ołtarzu stanęło do koła.
Trumna na katafalku wspartym kolumnami
Pokryta była kirem krzyżowanym biało —
Na niej złożyli berło piastowane z chwałą,
Naszych książąt koronę, rycerskie ostrogi
I miecz ojca z temblakiem sutym w kamień drogi.
Gdy wszyscy w cichych modłach szukali pociechy,
Niewidzianych organów zahuczały miechy
Echo budząc sklepienia — z wysokiego chóru
Śpiew dobranych stu głosów ozwał się do wtóru.
Tymczasem pośród dźwięków pogrzebnej żaloby
Trumna z ciałem w podziemne zapadła się groby:
Na ziemi tylko ziemskie zostały oznaki
I kir czarny w szerokie rozciągnięty szlaki.
Ale duch uwolniony od świata poziomu,
Leciał na białych skrzydłach anielskiego brzmienia,
Chcąc się dostać co prędzej do wieczności domu,
Do łaski zbawienia.
To wszystko, matko, zbieram do pamięci:
Żebyś uznała, czy w tej chwili świętej
Mogły światowe zajmować mnie chęci.
A jednak życia władca niepojęty
W owej godzinie pobożnie zaczętej
Promień miłości chciał zapalić we mnie —
Jakim sposobem — pytać się daremnie.

IZABELLA

Dokończ, mój synu! niech wszystko usłyszę.

DON CEZAR

Skąd ona przyszła, z jakiego wyroku
Przerwała mojej pobożności ciszę,
Tego ci matko, nigdy nie opiszę —

³³tej doby (daw.) — w tym czasie. [przypis edytorski]

³⁴na uboczy — dziś popr.: na uboczu. [przypis edytorski]

Lecz ledwie postrzegł ją przy moim boku,
Już jej bliskości nieznajoma siła
Do głębi duszę moją poruszyła.
Nie ust różowych uśmiech czarowniczy,
Nie cudne wdzięki na twarzy grające,
Nie postać w kształty ulana wabiące;
To byt jej matko, mroczny, tajemniczy
Skrytych wyroków rozkładając księgę,
I myśl, i serce wziął w swoją potęgę.
Gdym dech mój wmieszał w jej tchnienia czarowne
Dusze się nasze dotknęły bezmowne;
Obcą mi była, a jednakże znana!
W piersiach mych jasność błysła dobroczynna:
Ach! Rzekłem wtenczas padłszy na kolana,
Ona jest dla mnie albo żadna inna.

DON MANUEL

W mowie twej boski miłości jest promień
Co wpada w duszę, wznieca żar i płomień.
Gdy zgodne serca łączą się do siebie
Próżny tam opór i wybór daremny,
Człek nie rozwiąże, co Bóg związał w niebie.
Zgadzam się z bratem — jego los tajemny
Mojego losu opowiedział dzieje.
Z tego uczucia zdjąłeś obłok ciemny,
Co duszy mojej ożywia nadzieje.

IZABELLA

Tak chcę wyroki, żeby moje dzieci
Odrębną drogą przeszli życia morze.
Wezbrany potok gdy z gór szczytnych leci
Sam bieg wybiera, sam uściela łoże
I w wściekłym pędzie nie uważa drogi
Którą roztropne udeptały nogi.
Gdy więc tak każe niezmienna potrzeba,
Z pokorą serca poddaję się woli
Niepowstrzymanej, silnej władzy nieba
Co snuje ciemną przędzę naszej doli.
W uczuciach synów nadzieję mieć muszę —
Jak ród ich świetny, tak wielkie ich dusze.

CIŻ *i* DIEGO.

IZABELLA

Patrzaj — ot sługę postrzegam wiernego —
Bliżej tu, bliżej pocziwy Diego!
Gdzie córka moja? Oni już słyszeli!
Milczenie twoje na nic nie posłuży,
Powiedz, gdzie ona, nie ukrywaj dłużej;
Niech nas największe szczęście rozweseli.

Chce wyjść z nim.

Jak to? Wstrzymujesz? Nie masz w ustach mowy?
Wzrok twój zblakany nieszczęście ogłasza!
Co tobie? — mnie dreszcz ziębi gorączkowy.
Gdzie ona? — gdzie jest Beatrixa nasza?

DON MANUEL
uderzony nazwiskiem na stronie.
Co? Beatrix!

DIEGO
wstrzymując chcąc wychodzić IZABELLĘ.
Zostań!

IZABELLA
Och! Mnie trwoga
W ściśnionych piersiach dech zaparty trzyma.

DIEGO
Nie ma jej ze mną — córki twojej nie ma.

IZABELLA
Mów, co się stało? Mów, na imię Boga!

DON CEZAR
Mów? Nieszczęśliwy, gdzie siostra przebywa?

DIEGO
Korsarze siostrę waszą pochwycili!
Bogdaj bym nigdy nie dożył tej chwili!

DON MANUEL
Ucisz się, matko!

DON CEZAR
Matko, bądź cierpliwa
Aż on ci wszystko do końca opowie!

DIEGO
Szedłem posłuszny na twoje rozkazy,
Ku znajomemu dobrze klasztorowi
Po ścieżce, którąm chodził tyle razy.
Po raz ostatni wyprawiony w posły
Skrzydła radości szybko mnie uniosły.

DON MANUEL
Do rzeczy!

DON CEZAR
Prędzej!

DIEGO
Gdym klasztor powitał
I o księżniczkę co żywo zapytał,
W oczach przytomnych³⁵ widzę przerażenie
I słyszę z dreszczem straszne wydarzenie.

³⁵przytomny (daw.) — obecny. [przypis edytorski]

IZABELLA *blada i drżąca upada na krzesło* — DON MANUEL *bieży ją cucić i ciągle przy matce zostaje.*

DON CEZAR

Maury porwali, powiadasz Diego?
Kto widział Maurów, kto był świadkiem tego?

DIEGO

Okręt zbójcki zarzucił kotwicę
Tam, gdzie klasztoru leżą okolice.

DON CEZAR

Wiele się statków w nasze porty chroni,
Żeby ujść wichrów burzliwych pogoni.
Gdzie jest ten okręt?

DIEGO

Skoro błysła zorza,
Już go widziano w dalekości morza.

DON CEZAR

Czy mówią jeszcze o jakiej łupieży?
Maurom nie dosyć na jednej kradzieży.

DIEGO

Zabrali woły trzodą się pasące
Na niedalekiej od tej strony łące.

DON CEZAR

Jak mogli zbójce wziąć ją bez oporu
Z opasanego murami klasztoru?

DIEGO

Mury klasztorne łatwo przebyć można
Po gęstych szczeblach sznurowej drabiny.

DON CEZAR

Jakże do celi weszli bez przyczyny?
Surowe prawa ma mniszka pobożna.

DIEGO

Nie wdziawszy jeszcze zakonniczej szaty,
Mogła na wolne wychodzić zza kraty.

DON CEZAR

Czy siostra nasza, powiedz mi Diego,
Zwykła używać często prawa tego?

DIEGO

Często ją w ciszy widziano ogrodu —
Dzisiaj raz pierwszy znikła bez powodu.

DON CEZAR

po namyśle.

Gdy zbójca do niej tak się zbliżył wolno,
To ona była do ucieczki zdolną.

IZABELLA

powstając.

Nie — to rabunek, to przemoc zuchwała,
Znane jej były obowiązki ostre,
Żeby się uwieść dobrowolnie dała.
Synowie moi! chciałam wam dać siostrę
A teraz od was wyglądam nadziei —
Pod siłą waszą niech się wszystko zgina;
Wy nie ścierpicie, żeby ta dziewczyna
Miała być łupem zuchwałych złodziei.
Chwycicie za bronie, żagle rozwijajcie,
Na całą wyspę baczność waszą rzućcie;
Za rozbójnikiem morza przebiegajcie,
Wywalczcie siostrę, a mnie córkę wróćcie!

DON CEZAR

Dalej do zemsty, dalej do dzieła.

Odbodzi — DON MANUEL zaś budząc się z głębokiego roztargnienia zwraca się niespokojny do DIEGA.

DON MANUEL

Od kiedy, mówisz, z klasztoru zniknęła?

DIEGO

Już jej nie mogli wyszukać dziś rano.

DON MANUEL

do matki

I Beatryxą córkę twoją zwano?

IZABELLA

Tak — to jej imię — nie pytaj o więcej.

DON MANUEL

O matko! Jeszcze jedno wiedzieć muszę.

IZABELLA

Spiesz się za brata przykładem co prędeej.

DON MANUEL

Gdzie ona była? Zaklinam na Boga!

IZABELLA

zmuszając go do odejścia.

Patrz na łzy moje, na moje katusze!

DON MANUEL

Mów, jaka do niej prowadziła droga?

IZABELLA

Przecież nie w ziemi była pochowana.

DIEGO

O! Teraz straszna przejmuję mnie trwoga.

DON MANUEL

Trwoga? Skądże trwoga niespodziana?

DIEGO

Tęgo porwania ja przyczyną całą.

IZABELLA

O nieszczęśliwy! Odkryj, co się stało?

DIEGO

Jam nic nie mówił — bo nie chciałem ciebie
Może zbyt czynnym troszczyć niepokojem;
Ale na księcia naszego pogrzebie,
Gdy lud ciekawy gromadził się rojem,
Księżniczka ze łzą błagała mnie w oku
Żeby być świadkiem smutnego widoku —
Ja, nieszczęśliwy, uprosić się dałem
I żałobnymi przyodziawszy szaty
Zaprowadziłem na obchód bogaty.
Tam między ludu tłumnym zgromadzeniem,
Chociaż ją suknią skrywała żałobna,
Może ją zbójca wysledził spojrzeniem —
Bo jej piękności ukryć niepodobna.

DON MANUEL

na stronie.

Teraz pierś moja z bólu uwolniona;
Z tego, co mówi, to nie była ona.

IZABELLA

Starcze, tyś twoją oszukał władczynię.

DIEGO

Pani! Jam myślał, że dobrze uczynię.
Głos ja natury, potęgę krwi rodu
Ujrzałem w chęci widzenia obchodu.
Mnie się zdawało, że nieba wyroki
Chciały tym dziwnym, tajemnym sposobem
Córkę postawić nad ojcowskim grobem.
A tak pobożne wypełniając dzieło
Szlachetne czucie zły skutek poczęło.

DON MANUEL

na stronie.

Czego tu stoję w udręczeniu krwawem? —
Wnet ja rozproszę tę niepewność ciemną.

DON CEZAR

który powrócił.

Przebacz mi bracie, pospieszę niebawem.

DON MANUEL

Ze mną nie pójdziesz, nikt nie pójdzie ze mną.

Odchodzi.

DON CEZAR

z zadziwieniem patrząc na odchodzącego

Powiedz mi, matko, co się bratu stało?

IZABELLA

Takim go nigdy serce me nie znało.

DON CEZAR

Powracam znowu, bo w żarliwej chęci,
Może daleką wybierając drogę,
Zapytać ciebie wyszło mi z pamięci
O znak, po którym siostrę poznać mogę,
Jak dojdę śladu, gdy mi nikt nie powie
Skąd rozbójnicy porwali niebogę?
Naucz mnie, matko, jak się klasztor zowie.

IZABELLA

Klasztor ma świętej Cecylii nazwisko —
On jak milczących dusz ciche siedlisko
Stoi za borem, którego gęstwina
Po grzbietach Etny powoli się wspina.

DON CEZAR

Ufaj nam, matko, weź uśmiech pogodny,
Córka powróci w objęcia matczyne,
Choćbym jej szukał przez ziemie i wody.
Tylko się, matko, troszczę o jedyne:
U obcych moją zostawiam dziewczynę,
W twojej opieki bezpiecznym siedlisku
Niechaj się zakład mego szczęścia mieści —
W jej troskliwości, w jej serca uścisku
Zapomnisz smutku, zapomnisz boleści.

Odchodzi.

IZABELLA

Kiedyż przekleństwo rozwiąże się stare,
Co nad tym domem ma wypełnić karę?
Zły duch z nadziei mojej się naśmiewa,
W zazdrości wścieklej nigdy nie spoczywa.
Tak bliską byłam bezpiecznego brzegu,
Tak zaufaną w szczęścia słodkim biegu!
Wiatr do cichego układał się noclegu,
Błaskiem wieczora zachodowe słońce
Pokryło lądy w dali migające,
Aż oto wicher z obłoków wysłany
Porwał mnie znowu na morza bałwany.

Odchodzi.

Scena przedstawia ogród jak wprzód.

OBADWA CHÓRY, *potem* BEATRIXA.

Chór DON MANUELA wchodzi w szatach uroczystych z przypiętymi wiankami — chłopcy wnoszą podarki ślubu opisane wyżej. Chór DON CEZARA chce wstępu zabronić.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Dobrze uczynisz, gdy stąd pójdziesz precz.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)

Jak mi kto lepszy przełoży tę rzecz.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Widzisz, żeś przyszedł w niepotrzebny czas.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)

Właśnie zostanę, żeby dogryźć was.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Tu moje miejsce — kto mnie wyprze stąd?

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)

Ja to uczynię, mnie tu dano rząd.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Jeśli tu jestem, Don Manuel tak chciał.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)

A mnie Don Cezar ten sam rozkaz dał.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Starszemu młodszy ustępuje brat.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)

Kto pierwszy wchodzi, ten zabiera świat.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Obrzydły wrogu! Oddal się stąd precz.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)

Nie wprzód, aż z mieczem spróbuje się miecz.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Mamże u wszystkich spotykać cię dróg?

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)

Zajdę ci w oczy, skoro będę mógł.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Co tu masz słuchać, co pilnować masz?

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)

Czego tu szukasz, czego pana grasz?

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)
Moja odpowiedź nie dla ciebie, nie —

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)
Ja jednym słówkiem nie zaszczycę cię.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)
Hardy młodzieńcze! Stary szanuj wiek.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)
W męstwie ja równie doświadczony człek.

BEATRIXA
wpadając.
Biada mi! Czego chcą te dzikie tłumy?

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)
do drugiego.
Pogardzam tobą, szydę z twojej dumy.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)
Ten pan mężniejszy, który nami włada.

BEATRIXA
Jeśli on przyjdzie, o biada mi, biada!

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)
Kłamiesz — Don Manuel wszędzie go zwycięża.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)
Don Cezar zawsze miał chwałę oręża.

BEATRIXA
Teraz on przyjdzie, to jest jego czas.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)
Gdyby nie pokój, pognębiłbym was.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)
Bojaźń, nie pokój zatrzymuje bój.

BEATRIXA
Bogdaj by on był tysiąc mil daleko.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)
Prawo mnie lęka, nie groźny wzrok twój.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)
Prawo jest zawsze lękliwych opieką.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)
Zacznij, ja gotów.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)
Nagie miecze nasze.

BEATRIXA
Stoją do boju, dobyte pałasze.
Wstrzymajcie jego, wy potęgi nieba!
Niechaj przeszkody zajądą mu u drogi,
Nalóżą sidła, łańcuchy na nogi
Żeby zapomniał, że mu przyjść tu trzeba.
Wy, aniołowie których jam prosiła
Przywieść go prędzej pod waszą opiekę —
Nie pamiętajcie, o com się modliła,
Weźcie go raczej daleko, daleko!

Wybiega do sali ogrodowej — gdy CHÓRY napadają na siebie, ukazuje się DON MANUEL.
DON MANUEL, CHÓR.

DON MANUEL
Co widzę? Stójcie!

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN, BERENGAR, MANFRED)
do drugiego.
Chodźcie do mnie, do mnie.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND, ROGER, HIPOLIT)
Niechaj ich na śmierć pałasze zasieką.

DON MANUEL
Staje pomiędzy nimi z dobytym orężem.
Stójcie!

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)
Książę!

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)
Brat, trzymajcie się skromnie!

DON MANUEL
Kto pierwszy mrugnie zajadłą powieką,
Lub zechce groźbą wzywać przeciwnika,
Ten trupem padnie wśród tego trawnika.
Jaki duch wściekły, jaka myśl szalona
Każe wam dawne wzniecać niepokoje?
Pomiędzy nami wojna ukończona;
Mówcie: kto pierwszy śmiał rozpocząć boje?

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN, BERENGAR)
Oni tu stali...

DRUGI CHÓR (ROGER, BOHEMUND)
przerywając.
Oni się zbliżyli...

DON MANUEL
do pierwszego Chóru.

Ty mów!

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Mój książę! Właśnieśmy tej chwili
Przynieśli twoje podarki weselne,
Jak widzisz, w szaty ubrani weselne,
Ufni świętości przymierza, spokojnie
Wiedliśmy drogę, nie myśląc o wojnie —
Aż oto oni stanęli u wchodu,
Chcąc nam zabronić wejścia do ogrodu.

DON MANUEL

Wściekli! Od waszej rozbójniczej broni
Nie ma bezpiecznej i wolnej ustroni —
Tu, w niewinności zaciszę spokojne,
Chcieliście nawet zanieść spór i wojnę.

Do drugiego Chóru

Wyjdzie stąd zaraz — mam tu tajemnice
Których niegodne są wasze źrenice.

Gdy ten się ociąga.

Wyjdź rozkazuję w miejscu twego pana;
Bo my jak bracia — jesteśmy od rana —
Myślą i sercem połączeni razem,
Rozkaz ode mnie jest jego rozkazem..

Do pierwszego Chóru.

Tu masz tu zostać i pilnować bramy.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)

Co my począć mamy?
Prawda, że nasi książęta są w zgodzie —
A chciej się tylko w wielkich panów rodzie
Do sporów mieszać, do niezgody wciskać,
Zamiast wdzięczności karę możesz zyskać.
Gdy możliwym walka naprzykrzy się długa,
Płaszcz winowajcy nosi zawsze sługa;
Na nich nie spadnie ni wina, ni zdrada —
Niech się więc skończy przez nich samych zwada,
Wy posłuchajcie, taka moja rada!

Pan, Sługa, Walka

Drugi Chór oddala się, pierwszy odchodzi w głąb sceny. — W tej chwili wpada BEATRIXA i rzuca się w objęcia DON MANUELA.

BEATRIXA, DON MANUEL.

BEATRIXA

Wracasz na koniec, okrutny kochanku,
Tak długo bawisz — a ja bez ustanku
Ku tobie moje wyciągając ręce
Oddaną byłam bojaźni i męce.
Lecz nic już o tym — u twójgo łona
Moja opieka i moja obrona.
Oni już poszli, możemy uciekać.
Chodź, już nie można jednej chwili zwlekać.

Chcąc go pociągnąć za sobą, przypatruje się bliżej jego twarzy.

Co twemu sercu? — cichy, zadumany,
Tak mnie przyjmujesz poważnie, tajemnie.
Gdy ja cię ściskam, uciekasz ode mnie —
Czyż to Don Manuel, mój mąż, mój kochany?

DON MANUEL
Beatrxo!

BEATRIXA
Nie — teraz nie mów słowa,
Nie w porę nasza przyszlaby rozmowa.
Spieszmy się, spieszmy — każda chwila drogą.

DON MANUEL
Stój i odpowiadaj.

BEATRIXA
Do uciezki, dalej,
Zanim nadejdą ci ludzie zuchwali.

DON MANUEL
Czekaj, ci ludzie szkodzić ci nie mogą.

BEATRIXA
O! Ty ich nie znasz — uciekaj daleko.

DON MANUEL
Nie miej bojaźni pod moją opieką.

BEATRIXA
Wierz mi, tu możni ludzie się mieszają.

DON MANUEL
Kochanko! Nie ma możniejszych ode mnie.

BEATRIXA
Cóż ty sam poczniesz z taką zbrojnych zgrają?

DON MANUEL
Sam! Ludzie, co cię trwożą nadaremnie...

BEATRIXA
Nie znasz ich, nie wiesz, komu oni służą.

DON MANUEL
Mnie oni służą, ja jestem ich panem.

BEATRIXA
Ty? Serce moje drży przest్రachu burzą.

DON MANUEL
Z kochanka twego obeznaj się stanem:
Ja tym nie jestem, czym ci byłem rano,

Tajemnica

Biednym rycerzem z nieznaną zbroją
Który przez miłość zyskał miłość twoją.
Ród mój wysoki — potęgę i miano
Kryłem dotychczas przed moją kochaną.

BEATRIXA

Ty nie Don Manuel? Któż ty jesteś taki?

DON MANUEL

Jestem Don Manuel; ale nikt w tym mieście
Wyższych dostojęństw nie nosi oznaki —
Księcia Messyny znaj we mnie nareszcie.

BEATRIXA

Jak to, ty byłbyś Don Cezara bratem?

DON MANUEL

Jam brat Cezara.

BEATRIXA

Cezar tobie bratem?

DON MANUEL

I w tym znajdujesz bojaźni przyczynę?
Czy znasz Cezara, znasz moją rodzinę?

BEATRIXA

Toż Don Manuela widzą moje oczy,
Brata, co z bratem długą walkę toczy?

DON MANUEL

Od dzisiaj zgodą połączeni razem
Jesteśmy braćmi sercem i wyrazem.

BEATRIXA

Od dzisiaj braćmi!

DON MANUEL

Powiedz, co to znaczy,
Co te na licu wzruszenie tłumaczy?
O moim rodzie czy wiesz jeszcze więcej
Niżeli imię i tytuł książęcy?
Jam ci się odkrył, bądźże mi wzajemną,
Czy nic tajnego nie miałeś przede mną?

BEATRIXA

Co myślisz? — jakież ja mam tajemnice?

DON MANUEL

O matce twojej nic jeszcze nie słyszę —
Powiedz, kto ona? — czy poznasz jej lice
Gdy go pokażę lub słowem opiszę?

BEATRIXA

Zna moją matkę i nic nie powiada?

DON MANUEL

Jeśli znam, biada tobie i mnie biada!

BEATRIXA

W tej chwili pamięć moja ożywiona
Woła jej postać z głębokości łona.
Widzę ją, widzę jak bóstwo nadobną,
W dobroci słońca jasności podobną.
Włos hebanowy spadając w pierścieniu
Na śnieżną szyję rzuca lekkie cienie,
Oko jej wielką zamknięte oprawą
Pod kształtnym czołem czerni się jaskrawo,
A głos harmonią duszy napelniony
Trąca o śpiące serca mego strony
I budzi we mnie...

DON MANUEL

O biada mi, biada!

Poznaję matkę z tego co powiada.

BEATRIXA

Uciekłam od niej, gdy tego poranku
Los mnie na wieki miał do matki wrócić.
Wszystko dla ciebie mogłam, mój kochanku,
Wszystko ja mogłam, nawet matkę rzucić.

DON MANUEL

W księżnie Messyny znajdziesz matkę twoją,
Pójdziemy do niej, ona czeka ciebie.

BEATRIXA

Do matki twojej, do Cezara matki?
O nigdy, nigdy — przez Boga na niebie!

DON MANUEL

Drżysz Beatrxo? Mów, z jakiej przyczyny,
Co ten strach znaczy; znasz księżnę Messyny?

BEATRIXA

O nieszczęśliwe, o straszne odkrycie;
Bogdaj bym wprzódy utraciła życie!

DON MANUEL

Skąd w ciebie biją te przestraszu gromy?
Wprzód nieznanego, dziś mnie witasz księciem.

BEATRIXA

O! Bądź mi znowu, jak wprzód, nieznajomy,
Na puszcze, pójdę za twoim objęciem.

DON CEZAR

za sceną.

Skąd tu te tłumy ludu zgromadzone?

BEATRIXA

Ten głos! Mój Boże, w jaką skryć się stronę?

DON MANUEL

Znasz, Beatrixo, głos tego rycerza?

Nie — on raz pierwszy ucho ci uderza.

BEATRIXA

O, prędzej uciekaj — chwili tu nie czekaj.

DON MANUEL

Jak to? uciekać? — to głos mego brata!

Szukając za mną w tę ustron przylata.

Dziwi mnie tylko, jak mógł wiedzieć o niej.

BEATRIXA

Uciekaj prędzej od jego pogoni,

Przez wszystkich świętych, przez Boga na niebie,

Niech on w tym miejscu nie zastanie ciebie.

DON MANUEL

Moja kochanko! Szalejesz z bojaźni;

Mówię, że węzeł złączył nas przyjaźni.

BEATRIXA

Od tej godziny zbaw mnie, dobry Boże!

DON MANUEL

Czy to podobna? Jaka myśl straszliwa

W tej chwili drżącą pierś moją przesywa!

Głos mego brata znajomy ci może?

O Beatrixo! nie śmiem pytać ciebie,

Powiedz: ty byłaś na ojca pogrzebie?

BEATRIXA

Biada mi, biada!

DON MANUEL

Byłaś tam przytomna³⁶?

BEATRIXA

Nie swarz się na mnie.

DON MANUEL

Byłaś, nieszczęśliwa?

³⁶*przytomny* (daw.) — obecny. [przypis edytorski]

BEATRIXA
Byłam.

DON MANUEL
Okropność.

BEATRIXA
Przebacz mi, mój miły,
Zgłuszyć ciekawość nie miałam dość siły.
Tyś słyszał moje gorące błagania!
Lecz twoja cichość, posepność dumania
Przerwały mowę, usta oniemiały,
Odtąd złe gwiazdy ciągle mi w pamięci
Stawiały serca niezgłuszone chęci.
Sługa mi swojej udzielił pomocy —
A tak, mój miły, nie słuchając ciebie,
Mimo twej woli byłam na pogrzebie.

Wiesz mu się na szyi — a wtem wchodzi DON CEZAR od całego Chóru towarzyszony.
DWAJ BRACIA, DWA CHÓRY i BEATRIXA.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)
do DON CEZARA.
Nie chcesz nam wierzyć — patrz na własne oczy!

DON CEZAR
wchodzi szybkim krokiem i na widok brata cofa się z przerażeniem.
Złudo piekielna! Ścisła go za szyję.

Przystępując bliżej, do DON MANUELA.
Wężu! Czy taka w tobie miłość bije?
Na to ci zgody braterskiej potrzeba?
O! Ta nienawiść była głosem nieba!
Idź w piekło, duszo jadowitej zmije!

Morderstwo

Przebija go.

DON MANUEL
Umieram — moja Beatrxo! — bracie!

Pada — BEATRIXA omdlewa.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)
Zabójstwo! Spieszcie, porwijcie za bronie!
We krwi niech zemsta za czyn krwawy tonie!

Dobytają mieczów.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)
Chwała nam, chwała, zakończona zwada.
W Messynie jeden tylko książę włada.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN, BERENGAR, MANFRED)
Zemsta! Zabójca niech poniesie karę!
Niech zabitemu idzie na ofiarę!

DRUGI CHÓR (BOHEMUND, ROGER, HIPOLIT)
My z tobą, panie, nie bój się niczego.

DON CEZAR

dumnie między nich wchodząc.

Precz stąd, ja wroga zabiłem swojego.
On szczerłość serca oszustwem zakrwawił,
Sidła z braterskiej miłości nastawił.
Okropne czynu mojego spojrzenie;
Ale tak chciało niebios przeznaczenie.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Biada ci, biada, o moja Messyno!
W murach twych strugi krwi niewinnej płyną.
Biada wam starce, młodzieńce i matki,
Biada wam, jeszcze niezrodzone dziatki.

DON CEZAR

Skarga za późna — tu biecicie z pomocą

wskazując na BEATRIXĘ.

Ocućcie biedną z głuchego omdlenia.
Do zamku matki zanieście co prędzej,
Niechaj nie patrzy na miejsce zniszczenia.
Ja biegnę siostrę wynaleźć straconą.
Powiedźcie matce, że ja ją przysyłam.

Odbodź. Drugi Chór wynosi omdlałą BEATRIXĘ na krzesło. Pierwszy Chór zostaje przy zwłokach, które w półkole otoczone są przez chłopców przybyłych z podarkami ślubnymi.

CHÓR (KAJETAN)

Ja wytłumaczyć i pojąć nie mogę
Jak się tak prędko spełniły wyroki.
Widziałem w myślach podwojone kroki
Mary zniszczenia, co usłała drogę
Czynowi strachu i krwawej posoki.
Bojaźń po ciele rozlewa się całem,
Gdy widzę jak się bieg przeznaczeń toczy,
Jak na spełnienie patrzą moje oczy
Tego, co tylko w przeczuciu widziałem.
Pomnąc na straszne obecności dzieje
Trętwieją³⁷ członki, krew lodowacieje.
Drzewo, co niosło ofiarę zbroszoną,
Niech nigdy życia nie błyszczą koroną,
Niech nie rozwija wiosennej zieleni
Ani użycza podróżnemu cieni,
Bo to, co pokarm bierze z krwawej strugi
Martwym powinno oddawać posługi.

PIERWSZY Z CHÓRU (KAJETAN)

Biada, o biada zbrodniarzowi będzie
Co się dał uwieść w szalonym zapędzie.
Za chwilę w ziemskie czeluście i szpary
Wsięknie bez znaku krew twojej ofiary;
Ale pod ziemią w głębinie grobowej,
Bez blasku słońca, bez śpiewu, bez mowy
Córki Temidy³⁸ zasiadły wspaniale

³⁷*trętwieć* — dziś popr.: drętwieć. [przypis edytorski]

³⁸*Temida* (mit. rz.) — bogini sprawiedliwości. [przypis edytorski]

W ręku trzymając nieomylną szalę,
A w czarnych kotłach pracowicie żwawo
Za zbrodnię zemstę przyrządzają krwawą.

DRUGI (BERENGAR)

Z tej ziemi, blaskiem oświeconej słońca,
Prędko przepada każdy czyn zbrodniarzy
Jak gest przelotny rozlany na twarzy;
Ale w wyrokach rządzących bez końca
Ciemno i skrycie czynem śmiertelnika,
Bez śladu nic się nie gubi, nie znika.
Czas jest kwitnącą wieczną doliną,
Natura wielką życia krainą,
A wszystko, co się w ich łonie znajduje
Zasiewa ziarno albo owoc rodzi.

TRZECI (KAJETAN)

Biada zabójcy, co na tym padole
Morderczym ziarnem zasiał swoje pole!
Czyn rozbójniczy inne ma w marzeniu
A inne oczy po swoim spełnieniu.
Gdy w piersiach zemsty uczucia się warzą
On śmiało mężnie przychodzi do łona —
Ale gdy padnie ofiara zbuczona
Zachodzi drogę z pobielaną twarzą.
Te same furie, co zjadliwe żmije
Pozawieszały na Oresta³⁹ szyję,
Kusiły syna do zabójstwa matki.
Przez słodkie słowa, przez śmiech w ustach gładki
Tak jego serce umiały otoczyć,
Że poszedł ręce w krwi matczynej broczyć.
Ale jak tylko uderzać przestała
Piers, co mu życie, co pokarm dawała,
Te same dziewice
Do jego zagłady
Zawołały gady.
Syn poznał ich lice,
Poznał uśmiech gładki
Co go zachęcał do zabójstwa matki
I co na wieki od owej godziny
Szczypie mu ciało żądłami gadziny;
Pędzi przez morza, w pogoni nie spocznie
Aż do kościoła delfickiej wyroczni.

Chór odchodzi, na marach niosąc ciało DON MANUELA.

Sala w zamku.

Noc — Scena oświecona wiszącą pośrodku lampą.

IZABELLA i DIEGO.

IZABELLA

Od synów moich czy nie przyszły posły,
Co by o córce straconej doniosły?

³⁹Orestes (mit. gr.) — syn Agamemnona i Klitajmestry, matkobójca, który pomścił w ten sposób zabójstwo ojca. [przypis edytorski]

DIEGO

Nie jeszcze, pani, lecz miej zaufanie,
Że śmiałość braci siostrę wydestanie.

IZABELLA

O, jak się serce moje niepokoi!
Cios ten odwrócić stało w mocy mojej.

DIEGO

Niechaj ten wyrzut serca ci nie rani —
Czyliż co uszło twej bacności, pani?

IZABELLA

Bogdaj bym wcześniej wzięła ją do siebie
Jak mi tajemna doradzała trwoga.

DIEGO

Tyś pani, mądrej uległa potrzebie,
Skutek był w ręku potężnego Boga.

IZABELLA

Mnie każdą radość cierpienie pokrywa —
Gdyby nie zbójcy, byłabym szczęśliwa!

DIEGO

Spoźnione szczęście jaśniej ci zaświeci —
Tymczasem, pani, ciesz się zgodą dzieci.

IZABELLA

Przed moim okiem brat brata uściskał —
Jeszcze mi widok taki nie zabłysnął.

DIEGO

Z serca pochodzi ta braterska zgoda,
Bo sztuki fałszu nie zna pierś ich młoda.

IZABELLA

Z radością widzę, że ich tkliwa dusza
Łagodnych uczuć przyjmuje wrażenia
I że ten przedmiot, co w nich miłość wzrusza
Jest razem celem czci i uwielbienia.
Ustawy prawa mając na pamięci,
Umieją w karbach trzymać dzikie chęci,
Namiętność nawet młodzieńczego łona
Świeci skromnością cichą osłonią.
Diego, szczerą prawdę ci wynurzę,
Gdy serc ich pączek rozkwitać zaczynał
Strach nieraz bólem piersi moje ścinał;
Bo miłość w serca gwałtownej naturze
Często grożące nagromadza burze.
Gdyby w niezgody żary niebezpieczne
Płomień zazdrości miał jeszcze ugodzić,
Gdyby ich czucia zawsze z sobą sprzeczne
W jednej miłości miały się znachodzić...

Myśl sama budzi w sercu bole wieczne!
Szczęściem tę nawet chmurę piorunową
Czarnym obłokiem wiszącą nad głową
Anioł dobroci przeprowadził z cicha,
I dał, że wolno pierś moja oddycha.

DIEGO

Ciesz się twym dziełem. Ty uczuciem tkliwym,
Cichym rozsądkiem dokazałaś więcej
Niż ojciec władzą potęgi książęcej.
Tobie i razem cześć gwiazdom szczęśliwym.

IZABELLA

Wiele ja, więcej szczęście dokazało.
Niełatwo było taką tajemnicę
Tak długo chować przed Messyną całą,
Niełatwo było oszukać źrenice
Podejrzliwego małżonka i księcia
I tłumić w sercu ten popęd matczyny,
Co jak zamknięty ogień, co godziny
Chciał wzlecieć wolno z niewoli objęcia.

DIEGO

Ta łaska szczęścia robi ci nadzieje
Że wszystko podług życzeń zajaśnieje.

IZABELLA

Nie chcę wychwalać gwiazdy przeznaczenia,
Aż ujrzę koniec całego zdarzenia.
Bo córki mojej uciezka ostrzega
Że mnie zły geniusz jeszcze nie odbiega.
Zgań mnie lub pochwal — lecz dla ciebie, słuگو
Znany z wierności, nie mam tajemnicy —
Gdy oni służą straconej dziewicy,
Bezczynnie czekać nie mogłam tak długo.
Gdzie sztuka ludzi nie jest dostateczna,
Często nam radzi potęga przedwieczna. —

Los

DIEGO

Powiedz mi pani, co mi wiedzieć wolno.

IZABELLA

Na Etnie mieszka pustelnik pobożny
Z dawna u ludu zwany Starcem góry —
On od plemienia człowieczego różny,
Mieszkając bliżej nieba i natury
Umysł swój ziemski z poziomego grzechu
Oczyścił w lekszym powietrza oddechu,
I patrzył długo z górnego ukrycia
Na niepojętą grę ludzkiego życia.
Znane mu domu naszego zdarzenia,
Jego gorące i pobożne modły
Niejedne niebios przekleństwo odwiodły.
Do samotnego na górach schronienia
Wyszedł posłannik młodym wiekiem hoży,

Żeby o córce dowiedział się skorzej.
Jego powrotu wyglądam co chwili.

DIEGO

Jeśli mnie, pani, stary wzrok nie myli,
Wraca już spiesznie twój wysłannik młody.
Jego usłużność godna jest nagrody.

GONIEC *i* POPRZEDZAJĄCY.

IZABELLA

Czy złe, czy dobre przynosisz mi wieści,
Niechaj się wszystko na ustach twych wieści.
Jaką odpowiedź dał ci Starzec góry?

GONIEC

Kazał oznajmić powrót waszej córy.

IZABELLA

Szczęśliwe usta! Pocięchy aniele,
Ty zawsze radość niosłeś mi do łona.
Przez kogóż córka była znaleziona?

GONIEC

Syn twój najstarszy dostał los ten w dziele.

IZABELLA

Don Man'el matce taką radość sprawił!
Bóg mi to dziecię zawsze błogosławił.
Starzec czy raczył wziąć gromnicę w darze,
Żeby świętego przystroić ołtarze? —
Bo darów, które cieszą umysł próżny,
Nie chce przyjmować pustelnik pobożny.

Dar

GONIEC

W milczeniu przyjął przyslaną gromnicę,
Lecz na ołtarzu ledwie ją zapalił,
Płomień gwałtowny ogarnął kaplicę,
Gdzie starzec Boga blisko sto lat chwalił.

Omen

IZABELLA

Co mówisz? — jakie okropne zjawisko!

GONIEC

Pustelnik, biada, wołając trzy razy
Ustąpił z góry — a mnie dał rozkazy:
Nie iść za śladem samotnego kroku
I poza siebie nie obracać wzroku.
Posłuszny jemu, gnany widmem strachów,
Przybyłem spiesznie do zamkowych gmachów.

IZABELLA

Śpieszność tak wielka rzuca moją duszę
W nową wątpliwość i w nowe katusze.

Pustelnik mówił, że córka stracona
Przez Don Man'ela była znaleziona:
Jakaż mi radość ta wieść przynieść może,
Gdy wspomnę straszny wypadek na górze?

GONIEC

Obróć się, pani — obaczysz tej chwili,
Że słowo Starca sprawdzać się zaczyna,
Ot twoja córka, lub mnie oko myli
Wraca z rycerską świtą twego syna.

Chór drugi wchodzi i stawia na przodzie sceny krzesło, na którym BEATRIXA bez życia i ruchu złożona.

IZABELLA, DIEGO, GONIEC, BEATRIXA, CHÓR. (*Bobemund, Roger, Hipolit i innych dziecięciu rycerzy Don Cezara*).

CHÓR (BOHEMUND)

Pana naszego spełniając rozkazy,
Do nóg twych, pani, dziewica przybyła,
Tak nam polecił i te rzekł wyrazy:
Powiedźcie, że ją Don Cezar przysłał.

IZABELLA

z wyciągniętymi rękami spieszy do córki i cofa się z przestraszu.
O Boże! Ona błąda i bez tchnienia!

CHÓR (BOHEMUND)

Nie — ona żyje, zbudzi się powoli —
Czekajmy, aż się ocknie z przerażenia
Trzymającego zmysły jej w niewoli.

IZABELLA

Znowuż cię widzieć mogę, dziecię moje,
Trosków matczynych i boleści dziecię!
Tak że powracasz w rodzinne podwoje? —
Ja moim życiem przywołam ci życie,
Do matczynego cisnąć będę łona,
Aż krew od zimna śmierci uwolniona
Sercu twojemu da gorętsze bicie.

Do Chóru.

Opowiedz! Powiedz, co to wszystko znaczy?
Gdzie ją znalazłeś, jaki strach ją trzyma
W tym stanie cierpień i niemej rozpaczy?

CHÓR (BOHEMUND)

Mnie nie zapytuj — u mnie mowy nie ma.
Syn twój Don Cezar lepiej będzie wiedzieć,
Bo on ją przysłał w matczyne podwoje.

IZABELLA

Syn mój Don Man'el, tak chciałeś powiedzieć.

CHÓR (BOHEMUND)

Syn twój Don Cezar przysłał dziecię twoje.

IZABELLA

do Gońca.

Wszak Don Man'ela wymienił wieszcz stary?

GONIEC

Tak — o nim wspomniał w przepowiedni swojej.

IZABELLA

Który bądź z synów miał córkę wybawić
On moje serce ucieszył bez miary,
Serce go za to będzie błogosławić.
Czyż i tę jeszcze chwilę radującą
Której czekałam, błagałam gorąco
Zazdrosny geniusz chce jadem zaprawić?
Ja muszę szczęście tłumić pośród trwogi:
Córka wróciła w rodzicielskie progi,
Ale w grobowej i bezwładnej ciszy
Nie widzi matki, głosu jej nie słyszy,
Na radość moją trzyma nieme lice.
Popatrzcie na mnie, wy lube źrenice!
Nabierzcie ciepła, drobniuchne rączęta;
Ty, martwa piersi, ocuć w sobie życie,
Zagraj radością w dniu wielkiego święta.
Patrzaj, Diego, to jest moje dziecię,
Dziecię stracone, dziecię wybawione:
Przyznać go mogę w oczach wszystkich ludzi.

CHÓR (BOHEMUND)

Dziwny i nowy strach się we mnie budzi;
Czekam ciekawie, jaki koniec będzie
Gdy się pokaże, że wszyscy są w błędzie.

IZABELLA

do Chóru, na którego twarzach widać niespokojność i przestrah.

Serca nieczułe, serca nieprzebite!
Pierś wasza miedzi otoczona zbroją,
Ciało morskimi skałami pokryte,
Wy zniszczyć chcecie cichą radość moją.
Daremnie szukam w licznym waszym gronie
Oka, na którym łza litości płonie.
Gdzie moje dzieci, gdzie moi synowie?
Ich serce matce współczuciem odpowie;
Bo na tym miejscu, tak mi się wydaje
Jakby mnie pustyń otoczyły zgraje,
Jakby straszdyła morskie przyszły w znowie.

DIEGO

Otwiera oczy, podnosi się — żyje!

IZABELLA

Niechże najpierwej ujrzy matki lice.

DIEGO

Ze strachem znowu zamyka źrenice.

IZABELLA

do Chóru.

Idźcie, wzrok obcych znowu ją zabije.

CHÓR (BOHEMUND)

ustępując

Przed jej oczyma chętnie się ukryję.

DIEGO

Wzrok swój zdziwiony po licu twym wodzi.

BEATRIXA

Gdzie jestem? — twarz ta zdaje mi się znana.

IZABELLA

Powoli — cicho — do zmysłów przychodzi.

DIEGO

Co ona czyni? — pada na kolana.

BEATRIXA

na kolanach.

Piękna, anielska matki mojej twarz!

IZABELLA

Chodź, moje dziecko, w matczyne ramiona.

BEATRIXA

Do nóg twych padam, winną córkę skarż.

IZABELLA

Gdy ty powracasz, wina przebaczona.

DIEGO

Patrz pani na mnie, znasz ten siwy włos?

BEATRIXA

Wiernego sługi znajomy mi głos!

IZABELLA

Lat twych dziecinnych obrońca jedyny.

BEATRIXA

Więc znowu jestem na łonie rodziny!

IZABELLA

Nic cię nie wyrwie od niej, chyba zgon.

BEATRIXA

Czy mnie do obcych nie zapędzisz stron?

IZABELLA

Nigdy — spełniona już wola wyroku.

BEATRIXA

Więc ja istotnie jestem przy twym boku
I wszystko we śnie jawiło się oku?
O matko moja! Straszny sen mną władał,
Widziałam jego, jak bez życia padał! —
Jakie mnie tutaj przyniosły wypadki?
Nic nie pamiętam, chwała Ci, jedyny!
Że się spokojnie znachodzę przy tobie,
Że wybawiona powracam do matki.
Chcieli mnie zawieść do księżny Messyny,
O! Wolę raczej znajdować się w grobie.

IZABELLA

Ocknij się, córko! — wszak księżna Messyny...

BEATRIXA

O! Nie chcesz tego wspominać nazwiska;
To imię śmiercią członki moje ściska.

IZABELLA

Śłuchaj mnie córko... ta księżna Messyny...

BEATRIXA

Do niej należą niezgodni synowie,
Jeden się Man'el, drugi Cezar zowie.

IZABELLA

Jestem ta sama, poznaj we mnie matkę.

BEATRIXA

Co mówisz? Jakie wymówiłaś słowo?

IZABELLA

Jestem twą matką i księżną Messyny.

BEATRIXA

Matka Man'ela i matka Cezara?

IZABELLA

I twoja razem — mówisz o twych braciach.

BEATRIXA

Biada mi, biada — straszliwe odkrycie!

IZABELLA

Co ci się stało? Co cię straszyc może?

BEATRIXA

patrząc w okolo postrzega Chór.

Teraz poznają — tak, to oni sami!
Teraz mnie senne złudzenie nie mami.
Ja ich widziałam w tej okropnej chwili!
Mówcie, nieszczęśni! Gdzieście go ukryli?

CHÓR
O biada, biada!

IZABELLA
Kogo ukryli? — bezmowni stoicie?
Twarz wasza mówi, że ją rozumiecie.
O, z oczów waszych, z urwanego głosu
Czytam wyrocznię okropnego losu.
Mówcie — chcę zaraz wiedzieć, co mnie czeka;
Czego zwracacie wzrok wasz na podwoje?
Co to za śpiewy biją w ucho moje?

CHÓR (BOHEMUND)
Dowiesz się pani — chwila niedaleka!
Na serce twoje przywdziej zbroję dzielną,
Przenieś po męsku tę boleść śmiertelną.

IZABELLA
Co się przybliży? — jaki cios mnie czeka?
Po zamku śpiewy żałobne rozwodzą —
Gdzie są synowie? — czemu nie przychodzą?

Pierwsze pół Chóru wnosi na marach trup MANUELA pokryty czarnym kirem i stawia go na wolnej stronie sceny.

IZABELLA, BEATRIXA, DIEGO i DWA CHÓRY.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)
Po miasta ulicy
Przy boku tęsknicy
Nieszczęście bieży.
Obchodzi z daleka
Mieszkania człowieka.
Dzisiaj uderzy
O jedne podwoje,
Jutro ciosy swoje
Do drugich wymierzy —
A nie opuści żadnego domu,
A nie przebaczy nigdy nikomu.
Nieszczęście swym grotem
Pierwej albo potem
Každy próg nawiedzi,
Gdzie żywego widzi.

Los

(BERENGAR)
Gdy listki opadną
W późnej jesieni,
Gdy w grób się pokładną
Starce schyleni,
Natura łaskawa
Natenczas uznaje
Dawne swoje prawa,

Odwieczne zwyczaje,
I nic się nie dzieje,
Przed czym człek truchleje.
Ale tu człowieka
I okropność czeka:
Zabójstwo rozrywa
Najświętsze ogniwa,
Do stygowej⁴⁰ łodzi
Kwiat wiosennej młodzi
Straszna śmierć porywa.

(KAJETAN)

Gdy chmury zaciemnią nieba błękity
Gdy głucho zagrzmi piorun ukryty,
Natenczas człowiek śmiertelny czuje,
Że nim przeznaczeń ręka kieruje.
Ale w pogodnej nawet naturze
Uderza piorun, powstają burze.
Pośród żywota szczęśliwej doby
Możesz nieszczęścia doznać żaloby!
Niechaj więc serce twoje nie lata
Za krótką, zwodną próżnością świata!
Kto dziś ma własność, jutro ją utraci —
Kto szczęścia doznał, bólem go upłaci.

Kondycja ludzka

IZABELLA

Co ja usłyszę? — co ten kir okrywa?

Zbliża się do mar i cofa się znowu.
Strach niewidomy zbliża moje kroki
I znów oddala lodowatą dłońią.

Do BEATRIXY, która pomiędzy nią a marami stanęła.
O pozwól! co jest niechaj mi odsłonią.

Podnosi kir.

Boże wszechmocny! Syna mego zwłoki.

CHÓR (KAJETAN, BERENGAR, MANFRED)

Matko nieszczęsna! Syna twego ciało!
Samaś straszliwe słowo wymówiła,
Ono z ust moich wypelzać nie śmiało.

IZABELLA

Mój syn! Mój Man'el! Boże litościwy
Także⁴¹ ja moje mam oglądać dziecię!
Musiałeś wracać do matki nieżywy,
Żeby zachować siostry twojej życie.
Gdzie był Don Cezar, gdzie twój brat pogonił,
Że cię od ciosów zabójczych nie bronil?
Przekleństwo ręce, co go uderzyła,
Przekleństwo matce, co zbójcę powiła,
Przekleństwo czarne niech skrzydła rozpina
Nad rodem całym zbójcy mego syna.

Przekleństwo

⁴⁰stygowy (mit. gr.) — stykowsy (od nazwy rzeki płynącej w krainie umarłych). [przypis edytorski]

⁴¹Także — „tak” z partykułą wzmacniającą -że. [przypis edytorski]

CHÓR

Biada, o biada! Biada, o biada!

IZABELLA

Wy, duchy nieba, takeście wróżyli,
Także⁴² wyrocznia prawdę nam wyklada?
Biada tym, biada, co jej zawierzyli.
Po co uprzednio lękać się i marzyć,
Gdy takim końcem Bóg nas chciał obdarzyć?
Wy, których do mnie sprowadziła trwoga,
Co w bólu moim nakarmiacie wzroki
Patrzcie, jak kłamią i sny, i proroki,
Patrzcie, jak ufać można słowom Boga:
Gdy czułam łono córką tą brzemiennie
Ojciec jej dziwne miał zjawisko sennie:
Jemu się zdało, że z ślubnej pościeli
Rosły dwa laury, przy nich lilia w bieli.
Liliję ogień cudowny zapalił
I rosnąc w płomień, dom w gruzach obalił.
Przejęty strachem mąż się wypytywał
Araba, który lot ptaków zgadywał,
Jakie znaczenie to zjawisko kryje?
Czarownik odrzekł: jeśli moje brzemię
Urodzi córkę — ona mu zabije
Synów i zniszczy całe domu plemię.

CHÓR

Co mówisz, pani? Biada, biada, biada!

IZABELLA

Ojciec dlatego kazał zabić dziecię;
Lecz ja biednemu zachowałam życie.
W dziecinnym wieku córka urodzona
Wyrwaną była z matczynego łona,
Żeby jej bracia przez nią nie pomarli.
A teraz zbójce życie mu wydarli,
Krew wytoczona na nią nie upada.

CHÓR

Biada, o biada! Biada, o biada!

IZABELLA

Nieufne słowom pogańskiego sługi
Słodszą nadzieję serce przeczuwało;
Bo przepowiedział w on czas człowiek drugi
Co mi się szczerą prawdą wydawało.
Mówił, że córka, która się narodzi,
Kiedyś mi synów miłością pogodzi.
Dwie więc wyrocznie między sobą sprzeczne
Złały zarazem na głowę dziecinną
Słodką nadzieję i przekleństwo wieczne.
Przekleństwo biednej dotknąć nie powinno,
Nadziei spełnić nie miała sposobu.
Kłamstwo więc, kłamstwo wyszło od nich obu!

Proroctwo

⁴²Także — „tak” z partykułą wzmacniającą -że. [przypis edytorski]

Prorok swą sztuką nigdy nie zgaduje;
Jest oszukany, albo oszukuje.
Prawdziwa przyszłość zakryta dla ciebie,
Czy dłoń twa w mętach piekielnych nurkuje,
Czy szuka w światłach lyszczących na niebie.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Biada, o biada, co wyrzekłaś pani!
Umiarkuj, wstrzymaj słowa twe zuchwałe,
Wyroczenia widzi w przyszłych lat otchłani;
Koniec zanuci prawdomównym chwałę.

IZABELLA

Nie wstrzymam mowy — tak jak serce każe
Na głos o mojej będę mówić męce.
Po co my święte zwiedzamy ołtarze,
Po co do nieba podnosimy ręce?
Bogów wysoko siedzących złagodzić
Jedno co księżyc chcieć strzałą ugodzić.
Przyszłości tajnej zasłon nie odkryjesz,
Modlitwą twardych niebios nie przebijesz.
Czy w tę, czy w tamtą stronę lecą ptaki,
Tam czy gdzie indziej gwiazd gromada sięga,
Zamknięta dla nas jest natury księga;
Sny nasze kłamią, oszukują znaki.

DRUGI CHÓR (BOHEMUND)

Stój nieszczęśliwa, o biada ci, biada!
Nie widzisz słońca, blask jego nie wpada
Do ciemnych oczów. Bogowie są w niebie,
Oni straszliwie otoczyli ciebie.

(WSZYSCY RYCERZE)

Bogowie są w niebie
Oni straszliwie otoczyli ciebie.

BEATRIXA

Po coś, o matko! wybawiła dziecię?
Czemuś go przekleństw nie oddała zgubie
Grożącej zanim odebrałam życie?
Czemuś sądziła być mędrszą w rachubie
Od tych proroków, co bliskość spajają
Z odległym czasem, w przyszłości czytają?
Ty Bogom śmierci wydarłaś ofiarę,
I mnie, i tobie, nam wszystkim na szkodę;
Dziś oni wchodzą odebrać, za karę
Większą w dwójnasób, w trójnasób nagrodę.
Ja ci nie mogę dziękować za życie
Bólami, łzami zalane obficie.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

w żywym poruszeniu patrząc na podwoje.
Otwórzcie się rany!
Niech ze krwi wylanej

Tryskają w obłoki
Czarnych wód potoki!

(BERENGAR)

Słyszę nóg miedzianych
Po podłodze brzęk,
Wężów z piekła gnanych
Sykający dźwięk.
Ach! to furiów⁴³ jęk.

(KAJETAN)

Ściany tego domu,
Walcie się od gromu;
Zapadaj, podłogo,
Pod straszliwą nogą;
Czarnych dymów pary
Wychodźcie z pieczary
I obwińcie w chmury,
Jasny blask natury!
A wy, domu Bogi,
Ustępujcie z drogi;
Bo staną w rodzinie
Tej zemsty Boginie!

CIŻ i DON CEZAR.

Za wejściem jego — Chór spiesznie rozdziela się i on sam pośrodku sceny zostaje.

BEATRIXA

O biada, to on!

IZABELLA

zbliża się do niego.

Synu mój Cezary!

Także cię widzę — pojrzyj na te mary;
Patrz na cios ręką zbrodniczą zadany.

Prowadzi go do trumny.

DON CEZAR

cofa się ze strachem, twarz zasłaniając.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN, BERENGAR)

Otwórzcie się, rany!
Niech ze krwi wylanej
Tryskają w obłoki
Czarnych wód potoki!

IZABELLA

Strach w twoich oczach — lice pobielalo!
Ach! To jest wszystko, co tobie zostało
Po twoim bracie — i moje nadzieje
Razem z tym prochem wiatr grobów rozwieje.
Waszej miłości, waszej świętej zgody
W samym nasieniu kwiat piękny więdnije,
Choć owocowej nie zrodził jagody.

⁴³furiów — dziś popr. forma B.lm: furii. [przypis edytorski]

DON CEZAR

Pociesz się matko — nas związek połączył
Szczerego serca — Bóg go krwią zakończył.

IZABELLA

Ja wiem, żeś kochał całą duszą brata —
Z radością wasze widziałam przymierze,
Chciałeś go kochać w szczerzej serca wierze,
Hojnie nagrodzić utracone lata —
Zbójca miłości waszej cios zadaje,
Teraz ci tylko zemsta pozostaje.

DON CEZAR

Chodź, chodź! To miejsce nie dla twojej duszy;
Wyrwij się z tego widoku katuszy.

Chce ją wyprowadzić.

IZABELLA

wiesza mu się na szyi.

Ty jeszcze żyjesz, mój jedyny synie⁴⁴!

BEATRIXA

Co robisz, matko!

DON CEZAR

Niechaj łza ta płynie
Na moje piersi — o matko jedyna!
Jeszcze śmierć tobie nie wydarła syna,
Bo jego miłość będzie wiecznym żarem
Palić się w twoim dziecięciu Cezarym.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN, BERENGAR, MANFRED)

Otwórzcie się, rany
Wzniescie głosy swoje!
Niech w czarnym potoku
Tryskają krwi zdroje!

Krew

IZABELLA

biorąc za rękę BEATRIXĘ i CEZARA

O, moje dzieci!

DON CEZAR

Jakże się raduję
Że ją przyciskasz matczynym objęciem.
Niech ona odtąd będzie twym dziecięciem
Siostra...

IZABELLA

Tobie ja za córkę dziękuję.
Wiernie danego słowa dotrzymałeś
I siostrę twoją do matki przysłałeś.

⁴⁴synie — dziś popr. forma Msc.lp: synu. [przypis edytorski]

DON CEZAR
zdziwiony.
Kogo przysłałem?

IZABELLA
Ją przysłałeś, synu!
Tę, którą widzisz przed twymi oczyma.

DON CEZAR
Ta siostra moja!

IZABELLA
Żadnej innej nie ma.

DON CEZAR
Ta siostra moja?

IZABELLA
Którąś przysłał, synu!

DON CEZAR
I siostra jego?

CHÓR
Biada, biada, biada!

BEATRIXA
O matko moja!

IZABELLA
Drżącą mnie widzicie!

DON CEZAR
Przeklęty ten dzień, w którym wziąłem życie!

IZABELLA
Co ci jest? Boże!

DON CEZAR
Przeklęte to brzemie,
Co mnie grzesznego wydało na ziemię!
Przeklęta skrytość, za której przyczyną
Zmazałam ręce taką krwawą winą!
Niech pada piorun, co ci pierś rozbije,
Dłużej straszliwej zbrodni nie ukryję:
Dowiedz się, matko, że widząc ich razem
Brata mojego przebiłem żelazem.
Jeżeli nie znasz narzeczonej mojej,
Patrz na nią — ona przed tobą tu stoi! —
Ją przydybałem w jego uściśnieniu —
Teraz wiesz, matko, o całym zdarzeniu.
Jeżeli ona siostrą jest dwóch braci,

To straszną zbrodnię na moim sumieniu
Długa pokuta i żal nie odpłaci.

CHÓR (BOHEMUND)

O najsmutniejszej słyssałaś żalobie —
Nic już tajnego nie zostało tobie.
Tak się spełniło, jak głośili wieszczę,
Bo nikt przeznaczeń nie uniknął jeszcze,
A kto odwrócić chce losów koleje,
Musi sam kończyć, co niebo zasieje.

Los

IZABELLA

Co mnie obchodzi, czy wasi Bogowie
Byli kłamliwi, czy rzetelni w słowie?
Ja wiem, że przez nich ta pierś nieszczęśliwa
Najboleśniejszą raną się okrywa.
Chociaż ich na mnie pioruny uderzą,
Tej blizny serca więcej nie rozszerzą.
Kto się na świecie niczego nie lęka,
Temu niestraszna groźna Bogów ręka.
Syn mój najdroższy leży martwy w grobie,
Żywego nie chcę więcej mieć przy sobie.
Niechaj przepada! — to nie moje dziecię,
Bazyliškowi dałam kiedyś życie;
Własnego łona wykarmiłam mlekiem
Żeby był potem brata rozbójnikiem.
Chodź, moja córko! Pójdziem w kraj daleki,
Niechaj tu zemsty zamieszkują Bogi —
Zbrodnia mnie niegdyś zawiodła w te progi
Zbrodnia mnie dzisiaj wygania na wieki.
Z niechęcią weszłam, przebywałam w trwodze,
Z rozpaczą matki na zawsze odchodzę.
Niewinnie zniosłam ból i żale krwawe —
Lecz wieszcz ma prawdę, bogi mają sławę.

Odchodzi. Za nią DIEGO.

BEATRIXA, DON CEZAR, CHÓR.

DON CEZAR

zatrzymując BEATRIXĘ.

Wstrzymaj się siostró, nie opuszczaj brata!
Niech serca matki uciska mnie strata,
Niech krew ta woła o pomstę do Boga,
Niech potępiony zostanę od świata!
Ty tylko jedna, siostró moja droga,
Ty nie przeklinaj! Bo twego przekleństwa
Znieść moja dusza nie ma dosyć męstwa.

BEATRIXA

odwraca twarz i wskazuje na mary.

DON CEZAR

Kochanka twego nie jestem morderca!
Brata ja sobie i tobie wydarłem.
Dzisiaj żyjący, tak ci bliski serca
Jak ten, którego oglądasz umarłym.

BEATRIXA
głośno płacze.

DON CEZAR
Płacz, płacz nad bratem; i ja po tej stracie,
Ja razem z tobą łzą zapłaczę rzewną!
Tylko kochanka nie śmieje płakać w bracie,
Tęgo pierwszeństwa nie przeniosę pewno.
Zostaw mi jedną pociechę, ostatnią,
Ostatnią w żalu nieprzebranej mierze:
Że ja do serca twego tak należę,
Jak on zabity moją ręką bratnią.
Spełniona na nas ta wyrocznia krwawa
Równe nam daje nieszczęście i prawa.
Troje rodzeństwa w zgubny los wplątane
Muszą być jednym żalem oplakane.
Gdy więc pomyślę, że łza twoja szczerza
Nie na grób brata, lecz kochanka pada,
Natenczas czuję, że mi zazdrość błada
W boleściach ulgę ostatnią wydziera.
Nie tak radośnie, jakbym życzył sobie,
Złożę ofiarę na braterskim grobie;
Ale się zgonem moim nie zastraszę.
Duch mój spokojnie wzniesie się do Boga,
Bylebym wiedział, że ty, siostra droga,
W jeden popielnik złożysz prochy nasze.

Obejmując ją ramieniem, mówi z żywą namiętnością.
Ciebie pierś moja ukochała wrząca,
Choć jeszcze tajne było pokrewieństwo —
Za moją miłość bez granic, bez końca
Noszę okropne zabójcy przekleństwo.
Żem ciebie kochał, zgrzeszyłem u świata;
Lecz dziś, gdy we mnie widzisz tylko brata,
Dzisiaj od ciebie wymagam litości
Jako świętego długu powinności.

Poziera na nią śledzącym wzrokiem i z bolesnym oczekiwaniem — a widząc ją płaczącą odwraca się gwałtownie.
Nie — na łzy twoje ja patrzeć nie mogę,
Przy tym umarłym w sercu czuję trwożę,
Wątpliwość straszna rozdziera mi życie.
Zostaw mnie w błędzie — płacz cicho i skrycie.
Nie wracaj do mnie — uciekam co prędzej —
Ciebie i matki nie chcę widzieć więcej,
Ona mnie nigdy, nigdy nie kochała!
W bólu jej dusza otwarła się cała:
Jego nazwała lepszym swoim synem,
Kłamstwo więc było codziennym jej czynem!
I ty fałszywą jesteś tak, jak ona!
Do udawania nie mus⁴⁵ twego łona;
Pokaż nienawiść chowaną tajemnie —
Mnie już nie ujrzysz. Idź, o idź ode mnie!

Oddala się. BEATRIXA zostaje jakiś czas w niepewności i walce sprzecznych uczuć — potem oddala się.

⁴⁵music (daw.) — zmuszać. [przypis edytorski]

CHÓR (KAJETAN)

Stokroć szczęśliwe mijają godziny,
Temu, co pośród spokojnej doliny,
W dali od życia niebezpiecznej chmury
Leży jak dziecko na łonie natury!
Bo mnie w pałacach smutek serce ciśnie
Patrząc⁴⁶, jak pany spadają z wysoka,
Jak ich pomyślność ledwie chwilą błysnie,
Już wiedzie boleść w jednym mgnieniu oka. —

I ten szczęśliwe usiał sobie łoże,
Kto od burzliwej życia tego fali
W czas przestrzeżony duszę swą ocali
I w cichym, głuchym zamieszka klasztorze;
Kto odrzuciwszy wszystkie ziemskie sprawy,
Umie zagłuszyć bodzącą chęć sławy,
Uciszy w łonie rozkosze szalone
I żądze zawsze głodne i spragnione.
Jego natenczas namiętność burzliwa
Na dzikie wichry życia nie porywa;
Nigdy on w swojej spokojnej zaciszy
Smutnego głosu ludzi nie usłyszy.
Do miernych tylko wysokości świata,
Pomiędzy grodów zadymione głązy
Wchodzi cierpienie i zbrodnia przylata —
Lecz miecz wyniosłych stroni jak zarazy.

(BERENGAR, BOHEMUND, MANFRED)

Wolność jest w górach — tam dołów wyziewy
Nie dojdą czyste zatruwać powiewy.
Świat ten jest piękny, doskonały wszędzie,
Gdzie człek z cierpieniem swoim nie zasiędzie.

(CAŁY CHÓR)

Wolność jest w górach itd. itd.

DON CEZAR, CHÓR.

DON CEZAR

spokojniejszym głosem.

Po raz ostatni woli mej słuchajcie:
Ciało to drogie grobowi oddajcie —
To cześć ostatnia dla umarłych ludzi.
W waszej pamięci zapewne się budzi
Obrzęd żałobny, gdyż niedawnej chwili
Ciało księżęcia ziemiąście pokryli.
Zaledwie przebrzmiał głos żałobnej trąby,
Już inne ciało tamte w głąb przywala,
Jedna się świeca przy drugiej zapala
I na grobowych schodach katakomby
Schodzą się z sobą pogrzebne orszaki.
Niechaj więc obchód przygotowują taki,
W tym samym miejscu, gdzie ojciec spoczywa —
Niechaj jak wprzód wszystko się odbywa
Cicho, spokojnie i przy drzwiach zamkniętych.

⁴⁶patrząc — błąd składni, winno być: gdy patrzę. [przypis edytorski]

CHÓR (BOHEMUND)

Prędko się stanie zadość woli twojej;
Jeszcze katafalk przy ołtarzu stoi
Jako pamiątka tych obrzędów świętych —
I wzniesionego strasznej śmierci dzieła
Dotąd się żadna ręka nie dotknęła.

DON CEZAR

Zła była wróżba, że umarłych lochy
W domu żyjących zaraz nie zamknięto,
Ale gdy ojca pochowano prochy
Czemu nieszczęsny katafalk nie zdjęto?

Omen

CHÓR (BOHEMUND)

Burzliwe czasy, między wami wojna,
W której Messyna wystąpiła zbrojna
Gdzie indziej naszą uwagę zwróciły,
Pustej świątyni drzwi zamknięte były.

DON CEZAR

Spiesznie do dzieła, nim północ uderzy,
Ukończcie całą pracę jak należy.
Niech jutro słońce porankowym wschodem
Zastanie dom ten ze krwi oczyszczony
I świeci jasno nad szczęśliwym rodem.

Drugi Chór oddala się ze zwłokami DON MANUELA.

PIERWSZY CHÓR (KAJETAN)

Czy mam pobożne sprowadzić zakony
Podług dawnego kościoła zwyczaju,
Żeby z ich piersi hymn błogosławiony
Duszę zmarłego wprowadził do raj?

DON CEZAR

Na naszym grobie niech ich pieśni święte
Brzmiały po czas wieczny przy blaskach pochodni —
Dziś im nie wchodzić w te progi przekłete,
Bo świętość czysta nie przystała zbrodni.

CHÓR (KAJETAN)

O krwawym czynie nie chciej myśleć, panie,
Nie wznos na siebie żelaza rozpacz! —
Między żywymi sędzia twój nie stanie,
A żalującym Bóg winę przebaczy.

samobójstwo

DON CEZAR

Między żywymi sądu na mnie nie ma,
Wiem, i dlatego sam siebie ukarzę —
Niebo pokutę za żal szczerzy trzyma,
Ale czyn krwawy krwią się tylko maże.

CHÓR (KAJETAN)

Rozpacz w tym domu winienesz złagodzić,
A nie cierpienia do cierpień przywodzić.

DON CEZAR

Przez śmierć upadnie klątwa nieszczęśliwa,
Bo samobójstwo rwie losów ogniwa.

CHÓR (KAJETAN)

Musisz żyć, panie, dla kraju posługi
Gdy z twojej ręki poległ władca drugi.

DON CEZAR

Ja bogom śmierci dług zapłacę winny;
Niech o żyjących troszczy się kto inny.

CHÓR (KAJETAN)

Póty nadzieja, póki słońce błyska—
Od śmierci tylko nic człowiek nie zyska.

DON CEZAR

Przed powinnością sługi uchyl czoła —
Ja idę z duchem, który na mnie woła.
Dla kogo szczęście dary swe otwiera,
Niech w głębie duszy mojej nie spoziera.
Jeśli cię władca pana nie zatrważy,
To przekłętęgo lękaj się zbrodniarza
I szanuj głowę nieszczęściem dotkniętą,
Bo ona nawet dla Bogów jest świętą.
Kto tyle doznał, ile ja doznaję
Przed śmiertelnymi rachunku nie zdaje.

DONNA IZABELLA, DON CEZAR, CHÓR.

IZABELLA

wchodzi powolnym krokiem, niepewny wzrok rzuca na DON CEZARA — zbliża się na koniec do niego i spokojnym mówi głosem.

Już moje oczy ujrzeć cię nie miały,
Tak w duszy mojej przyrzekłam zbolelej;
Lecz zamiar matki, z naturą niezgodny
Przechodzi prędko jak wiatr niepogodny.
Synu! Z pustego mieszkania boleści
Mnie tu przywiodły nieszczęśliwe wieści.
Mamże im wierzyć? — czyż to prawda szczerza,
Że mi dzień jeden dwóch synów zabiera?

CHÓR (KAJETAN)

Widzisz w nim serce niezgiętej odwagi,
Gotowe wstąpić do zmarłych mogiły.
Użyj ty, pani, matczynej powagi
I próśb matczyńskich wzruszającej siły,
Bo moje słowa daremnie dzwoniły.

IZABELLA

Synu! Ja cofam potępienia mowę
Którą z rozpaczyny ślepa i szalona,
Na twoją drogą zawołałam głowę.
Matka nie może dziecię swego łona
Zrodzone bólem i cierpieniem mnogiem

Potępić wiecznie przed ludźmi i Bogiem.
Niebo tych grzesznych modłów nie wykona,
One, brzemienne łzami przebaczenia,
Odbić się muszą od jego sklepienia.
O żyj, mój synu! Wolę ja zapewne
Widzieć jednego dziecięcia mordercę
Niżli nad dwojgiem łzy wylewać rzewne.

DON CEZAR

Nie myślisz, matko, co chce twoje serce;
I mnie, i sobie gotujesz męczarnie.
Ja żyć na ziemi nie mogę bezkarnie —
Gdybyś ty nawet miała dosyć męstwa
Patrzeć na moje oblicze przekleństwa,
To ja nie zniosę na bezmownej twarzy
Wyrzutu, którym rozpacz mnie obdarzy.

IZABELLA

Nigdy cię wyrzut nie zrani żaloszny,
Skargi nie będzie ni cichej, ni głośniejszej.
W smutku się boleść rozleje łagodnie,
Będziemy wspólnym cierpieniem i łzami
Płakać nieszczęścia i ukrywać zbrodnię.

DON CEZAR

biorąc jej rękę łagodnym głosem.

I tak się stanie! — zapłaczesz nad nami;
W smutku się boleść rozleje łagodnie
Wtenczas, gdy będą pod tym samym głazem
Spoczywać zbójca i zabity razem.
Na naszym grobie gdy kamień pamiątki
Uczi obydwóch pochowane szczątki,
Z głowy mej klątwa bezbronna uleci
I ty jednakże wspomnisz twoje dzieci.
Łza, co z pięknego oka ci popłynie
Będzie po jednym i po drugim synie —
Bo śmierć jest mocnym pośrednikiem ludzi,
Ona płonący ogień gniewu studzi,
Gasi nienawiść — tam litość w żalobie,
Jak obraz siostry płaczącej na grobie,
Do urny smutnej łagodnie się schyla
I cichym prochem łzami się przymila.
Dlatego nie broń, żebym obmył zgonem
Klątwe wiszącą nad zbrodniczym łonem.

IZABELLA

Łaska religii otworem ci stoi,
Ona strapione serce uspokoi.
Niejedną winę miłosierdzie maże
Gdy grzesznik zwiedzi Loretty ołtarze.
Błogosławieństwo nieba odpoczywa
Na grobie świętym, co grzech wszelki zmywa.
Modły pobożnych ludzi są skuteczne,
Bo ich zasługi mają łaski wieczne —
W miejscu, gdzie ręce zbrodnią się zmywały,
Można zbudować kościół okazały.

Religia

DON CEZAR

Morderczą strzałę wyjmiesz z głębi łona,
Lecz rana przez to nie będzie zgojona.
Niech kto chce pędzi żywot pognieciony
Ostrą pokutą oczyszczając grzechy,
Ja w sercu czując pozrywane strony⁴⁷
Na ziemi, matko, nie znajdę pociechy.
Ja muszę wolnym duchem ożywiony
Brać w siebie czyste powietrza oddechy,
I między ludzi gromadą wesolą
Podnosić dumne i pogodne czoło.
Mnie jeszcze wtenczas zazdrość życie truła,
Gdyś ty dla obu równą miłość czuła.
Czyż dziś nie doznam męki udręczenia,
Gdy w twoim żalu jedna łza na twarzy
Zmarłego brata pierwszeństwem obdarzy?
Śmierć ma potężną siłę oczyszczenia,
Ona u wiecznych pałaców swych bramy
Śmiertelność w cnoty dyjament zamienia,
Z słabej ludzkości ściera brudne plamy.
On teraz stoi nade mną wysoko
Jak gwiazdy złote nad ziemską powłoką.
Jeżeli zazdrość dzieliła dwóch braci,
Gdy w ziemskiej obaj byliśmy postaci,
To dzisiaj ona serce mi roztoczy;
Dzisiaj, gdy wieczność zagrała mu w oczy,
Gdy go bez sporu religia człowieka,
Jak Boga, świętą pamięcią obleka.

IZABELLA

To żeście na to ujrzeni Messynę,
Żeby ostatnią obaczyć godzinę?
Jam was zwołała do zgody przymierza,
A los złowrogi słodkie sny matczyne
W przeciwną stronę nadziei uderza.

DON CEZAR

O, nie bluźń, matko! spełnione wyroki.
Z nadzieją zgody biegliśmy ku tobie,
I oto cicho spoczną nasze zwłoki
Zgodą złączone, w wiecznym śmierci grobie.

IZABELLA

O żyj, mój synu! W tej cudzej krainie,
Gdzie dla mnie twarze obce i nieznane,
Ja twardym ludzi szyderstwem zostanę,
Gdy mnie opieka synów moich minie.

DON CEZAR

Gdy świat bez serca cześć wypowie tobie,
Chroń się od niego i na naszym grobie
Zawołaj, matko, synów twoich cieni:
My wtenczas, w duchy Boże zamienieni,
Przyjdziemy pomoc nieść twojej żalobie.

⁴⁷strony — dziś popr. forma B.lm: struny. [przypis edytorski]

Jak gwiazdy bliźnie na nieba obłoku
Wśród burzy świecą żeglarzom zbłąkanym,
Tak my do twego przylecimy boku
Pociechą siłę dać piersiom stroskanym.

IZABELLA

O żyj, mój synu! Żyj dla matki twojej!
Stracie tak wielkiej pierś się nie ostoi!

z namiętnym wzruszeniem obejmuje go za szyję — DON CEZAR łagodnie wyrывa się z jej uścisku i z odwróconą twarzą podaje jej rękę.

DON CEZAR

Bądź zdrowa, matko!

IZABELLA

Widzę z bolesnym uczuciem rozpaczy,
Ze nic głos matki u ciebie nie znaczy.
Może kto inny prośbą swą wyjedna
Więcej od ciebie niżli matka biedna.

idzie ku drzwiom.

Chodź, moja córko! Gdy zimny trup brata
Tak go potężnie przyciąga do grobu,
To może siostra, kochanka ich obu,
W blask czarujący piękności bogata
Nadzieją złotą zwabi go do świata.

BEATRIXA *ukazuje się we drzwiach.* DONNA IZABELLA, DON CEZAR, CHÓR.

DON CEZAR

na widok siostry wzruszony twarz sobie zakrywa.
O matko, matko! Coś ty wymyśliła?

IZABELLA

przyprawdzając BEATRIXĘ.
Jam go prosiła, daremnie prosiła;
Ty teraz błagaj, zaklinaj, niech żyje.

DON CEZAR

Strasznie próbujesz chęci moje czyste!
Do nowej walki wiedziesz moją duszę
Tak, że na drodze do nocy wieczystej
Za blaskiem słońca więcej tęsknić muszę.
Tu anioł życia strojny w raju wdzięki
Staje przede mną i z bogatej ręki
Sypie mi tysiąc kwiatów oko ćmiących,
Tysiąc owoców życiem woniejących.
W promieniach słońca serce się ocuca,
Martwa pierś moja w życie się zamienia
Woła nadzieję i żądę istnienia.

IZABELLA

Błagaj go, błagaj: niech nas nie porzuca,
Podpory naszej z sobą nie unosi —
Gdy ty nie możesz, nikt go nie uprosi.

BEATRIXA

Jeśli umarły chce od nas ofiary,
To pozwól, matko, niech ja się poświęcę.
Nim w sobie życia mogłam uczuć żary,
Już mnie w zabójcze przeznaczono ręce.
Klątwa wisząca nad rodzinnym domem
Czeka, by swoim ugodzić mnie gromem:
Bożej własności kradzież popełnicie
To, którym żyję, zachowując życie.
Ja sama matko, jam brata zabiła —
Uśpione furie niezgody zbudziła —
Mnie więc za sądem i Bogów, i świata
Poświęćcie ceniom umarłego brata.

CHÓR (KAJETAN)

O biedna matko! Każde z twoich dzieci
Do domu zmarłych na wyścigi leci —
A ciebie samą zostawia wśród świata
Bez rad przyjaciół, bez miłości dzieci.

BEATRIXA

Dla matki naszej zachowaj się, bracie!
Dla niej synowska potrzebniejsza siła —
Jam dziś dopiero do domu przybyła,
Łatwiej po mojej ukoi się stracie.

DON CEZAR

z tkliwością głęboko dotkniętą.
My żyć możemy, czy życie zakończyć
Byle jej tylko z kochankiem się złączyć.

BEATRIXA

Zazdrością nawet prochy brata gonisz?

DON CEZAR

On życiem błogiem żyje w twej żałobie,
Ja martwym będę na ziemi i w grobie.

BEATRIXA

O bracie!

DON CEZAR

z wyrazem najżywszej namiętności.
Siostró! Czy dla mnie łzy ronisz?

BEATRIXA

Żyj i broń matkę.

DON CEZAR

upuszcza jej rękę i cofa się.
Matkę tylko jedną?

BEATRIXA

schylając się na pierś jego.

Żyj, bracie, dla niej — i ciesz siostrę biedną.

CHÓR (BOHEMUND)

Zwycięstwo przy niej; prośbom siostry tkliwej
Nie mógł się oprzeć umysł jego żywy.
Matko! Nadzieja błyska w twej żalobie:
On wybrał życie — syna wrócił tobie.

W tej chwili słychać śpiew chóralny — środkowe podwoje otwierają się i widać w kościele katafalk z trumną licznymi kandelabrami otoczony.

DON CEZAR

obrócony do trumny.

Nie, bracie! Twojej nie stracisz ofiary,
Prochy twe święte wzniesione na mary
Wołają na mnie silniej, głosem groźby,
Niż płacze matki, niż kochanki prośby.
Trzymam w objęciu mojego ramienia
Co los człowieka w los Bogów zamienia —
Ale czyż zbójca ma szczęśliwe chwile
Pędzić na ziemi — a ty bez pomszczenia
Trupiec niewinny w głębokiej mogile?
Niech nas przedwieczna zachowa opieka,
Żeby los taki był dziełem człowieka.
Jam widział — łzy jej płynęły nam obu,
Spokojny idę za tobą do grobu.

Przebijają się sztyletem i zatacza się pod nogi siostry, która pada w objęcia matki.

CHÓR (KAJETAN)

po krótkim milczeniu.

Stoję strachem przejęty bez tchnienia, bez głosu;
Nie wiem, czy go żalować, czy zazdrościć losu?
Jedna mi tylko prawda błyszczy wśród chaosu:
Życie nie jest największym bogactwem człowieka,
Ale w zbrodni największe nieszczęście go czeka.

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z **Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur**.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na **Licencji Wolnej Sztuki 1.3**. Fundacja Nowoczesna Polska zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w **Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur**. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/schiller-oblubienica-z-messyny>

Tekst opracowany na podstawie: Fryderyk Schiller, Dzieła dramatyczne Fryderyka Szyllera, tom I, tłum. Michał Budzyński, nakł. Księgarni Zagranicznej, Lipsk 1850.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Fundację Nowoczesna Polska. Wydano z finansowym wsparciem Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej. Eine Publikation im Rahmen des Projektes Wolne Lektury. Herausgegeben mit finanzieller Unterstützung der Stiftung für deutsch-polnische Zusammenarbeit.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Paulina Choromańska, Paweł Kozioł, Wojciech Kotwica.

Okładka na podstawie: *The ripple of the stream*, coniferconifer@Flickr, CC BY 2.0

ISBN 978-83-288-0855-3

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Dołącz do **Towarzystwa Przyjaciół Wolnych Lektur** i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).